

Vanden Schryver

ZIJN DE BOEREN

VIJANDEN DER ZENDING?

Dr. W. J. LEYDS

Frankenlag 337

1898

REFERAAT

GEHOUDEN TE

ZWOLLE,

18 OCTOBER 1900,

VOOR DEN

Zendingsbond van Predikanten in de provinciën
Overijssel en Drente,

DOOR

C. SPOELSTRA,

Ned. Herv. Pred. te Heino.

ZWOLLE. — H. JUIP.

1901.

(E) 29651
Pam. # (cl)

ZIJN DE BOEREN VIJANDEN DER ZENDING?

REFERAAT

gehouden te ZWOLLE, 18 October 1900,

VOOR DEN

*Zendingsbond van Predikanten in de provinciën Overijssel
en Drente,*

DOOR

C. SPOELSTRA,

Ned. Herv. Pred. te Heino.

ZWOLLE. — H. TULP.

1901.

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

ASTEN LENOX TILDEN FOUNDATION

1898

1899

1900

1901

1902

1903

1904

1905

1906

1907

1908

1909

1910

1911

1912

1913

1914

1915

1916

1917

1918

1919

1920

1921

1922

1923

1924

1925

1926

1927

1928

1929

1930

1931

1932

1933

1934

1935

1936

1937

1938

1939

1940

1941

1942

1943

1944

1945

1946

1947

1948

1949

1950

1951

1952

1953

1954

1955

1956

1957

1958

1959

1960

1961

1962

1963

1964

1965

1966

1967

1968

1969

1970

1971

1972

1973

1974

1975

1976

1977

1978

1979

1980

1981

1982

1983

1984

1985

1986

1987

1988

1989

1990

1991

1992

1993

1994

1995

1996

1997

1998

1999

2000

2001

2002

2003

2004

2005

2006

2007

2008

2009

2010

2011

2012

2013

2014

2015

2016

2017

2018

2019

2020

2021

2022

2023

2024

2025

J. S.

Over „de Boeren en de Zending” werd, in het vorig jaar, een en ander door ons medegedeeld, op het locale Zendingseest te Nijverdal, (Hemelvaartsdag); op het Christelijk Nationaal Zendingseest te Middachten (4 Juli) en op het plaatselijk Zendingseest te Heinoo (21 Aug.) Ongeveer in den tegenwoordigen vorm werd dit opstel door ons voorgelezen op eene vergadering van den Zendingseest van Predikanten in de provinciën Overijssel en Drente, gehouden te Zwolle, 18 Oct. j.l.

Op veler zeer gewaardeerd verzoek werd het door ons ter publicatie toegezonden aan de Redactie van het Nederlandsch Zendingstijdschrift. Het eerste gedeelte van het opstel verscheen dan ook in de eerste aflevering van den Twaalfden Jaargang. Tot onze groote smart evenwel moest de uitgave van ons eenig en uitmuntend geredigeerd Zendingstijdschrift, bij gebrek aan belangstelling, worden gestaakt. Daar het nog onzeker is of het Comité voor Nederlandsche Zendingseest opnieuw een Zendingstijdschrift in het leven zal roepen, — wat wij voor de zaak der Zending vurig zouden wenschen! — nemen wij de vrijmoedigheid ons opstel in zijn geheel als afzonderlijke uitgave te publiceeren.

Moge het iets bijdragen, om de schandelijk belasterde Boeren, zoo noodig, óók in hunne verhouding tot den Zendingseest in Zuid-Afrika, beter te begrijpen en te waardeeren.

C. S.

HEINOO, Juli 1901.

ZIJN DE BOEREN VIJANDEN DER ZENDING?

Het mag overbodig heeten, M. H., dat ik U het eerste woord van mijn onderwerp verklaar. Het woord „Boeren” wordt in de laatste maanden door millioenen uitgesproken; in de moderne talen heeft men het onveranderd overgenomen; door de geheele beschaafde wereld wordt het verstaan; in onze gesprekken bekleedt het de voornaamste plaats; onze schoolkinderen stellen er levendig belang in; onze godsdienstoefeningen gaan bijna nooit voorbij, zonder dat wij der Boeren worstelstrijd althans in het gebed hebben gedacht; als wij bidstonden houden voor onze stamverwanten in Zuid-Afrika, dan verdringen honderden en duizenden elkander in de kerkgebouwen; als wij aan het ontbijt het oorlogsnieuws verslinden, dan bidden wij voor hen; en des avonds, nadat wij de laatste berichten gelezen hebben en ons ter ruste begeven, dan gedenken wij die Boeren voor den troon der genade; of, als wij, met innerlijke ontferming over hen bewogen, vaak den slaap niet vatten kunnen, en eindelijk, peinzensmoede, het kloppend hoofd ter ruste vleien, dan is onze laatste bede:

„Geef, God des rechts, de zegepraal aan 't recht!”

Het is dus volkomen begrijpelijk, wanneer ook op de Zendingsconferenties en in de zendingssamenkomsten het bloedig drama van Zuid-Afrika niet wordt vergeten; dat er onderwerpen worden behandeld, die in rechtstreeksch of in zijdelingsch verband staan met die ontzettende reuzenworsteling en dat ook aan het Transvaalsche Volkslied eene plaats onder onze Zendingseestliederen wordt ingeruimd.

Niet genoeg kan ik er dankbaar voor zijn, dat het mij vergund wordt tot U te spreken over de *Boeren* en de *Zending*. Gij zult het volkomen kunnen verstaan, dat een Leeraar, wien het voorrecht te beurt viel in hun midden te leven en te arbeiden, gaarne elke gelegenheid aangrijpt, om sympathie te wekken voor hen en voor hunnen heiligen worstelstrijd. Doch met des te meer vrijmoedigheid behandel ik van deze plaats mijn onderwerp, omdat het mijne innige overtuiging is, dat, *óók voor de Zending*, zoo machtig veel afhangt van de vraag: of onze Zuid-Afrikaansche stamverwanten als overwinnaars uit den strijd zullen te voorschijn komen; *gelouterd* wel; *vernietigd* niet; of het machtig ideaal van Paul Kruger ooit werkelijkheid worden zal: eene confederatie van vrije, onafhankelijke Boerenrepublieken, met oud-Hollands vlag; oud-Hollands taal; oud-Hollands recht; oud-Hollands God!

Het zou mij niet verbazen, wanneer velen Uwer met mijne gevolgtrekking niet volkomen instemden. Wel geeft gij toe, dat de worstelstrijd der verbonden republieken tegen het perfide Albion onze volle sympathie verdient; maar wat betreft der Boeren houding tegenover de Kaffers in het algemeen en de Zending in het bijzonder, dáárover hebt ge zóóveel ongunstigs gehoord en gelezen, dat ge, in dit opzicht, bepaald tegenover hen staat.

Maar is het dan nog noodig iemand, in onze dagen, te vermanen, dat hij maar niet voetstoots mag gelooven alles wat hij hoort; dat hij niet alles wat hij in „de krant” leest, als een evāngelie mag aannemen; dat hij scherpe kritiek moet oefenen — zelfs op zendingsstatistieken?

Zooveel kan ook den meest naïeven en lichtgeloovigen mensch thans toch wel duidelijk zijn geworden, dat deze afgrijselijke oorlog tegen de Boeren vooraf is gegaan en gevolgd wordt door een zondvloed van leugen en laster; dat niets te gemeen, niets te afschuwelijk is geweest om de Boeren te bezwadden; dat *Cecil Rhodes*, en onder zijne leiding heel de gecharterde klik, een deel van hunne reusachtige, in Afrika „gewonnen” fortuinen, besteed hebben en nog steeds aanwenden, om dag- en weekbladen en tijdschriften van allerlei kleur om te koopen, ten einde de publieke opinie tegen de Boeren in het harnas te jagen; — dat zelfs Reuter's kabeltelegrammen niet te vertrouwen zijn, en de Engelsche censor alle berichten zóó precies in het tegendeel weet om te keeren, dat de spraakmakende gemeente, voor iemand, die met de waarheid hopeloos in conflict geraakt is, geen grooter smaad weet, dan de beschuldiging: „*hij liegt als — een Engelsch telegram.*”

De Boeren worden aan de ééne zijde ten hemel toe verheven; aan de andere zijde ter helle toe nedergestooten. Voor den een zijn zij het kort begrip van al wat groot, vroom en edel is; voor den ander, de samenvatting van alle denkbare kwaad. Zóóveel is intusschen zeker: het Engelsche volk, de Engelsche christenen zijn zóó lang en zóó stelselmatig misleid, dat zij, *die niets anders lezen dan Engelsch*, bijna niet anders kunnen, dan tegen de Boeren zijn, en als wij berichten van Engelsche christenen lezen, die volmaakt met de waarheid in strijd zijn, mogen wij wel bidden: „*Vader, vergeef het hun, want zij weten niet wat zij doen.*”

Onder de beschuldigingen, die den Boeren naar het hoofd worden geslingerd, is er één, die telkens terugkeert: *dat zij wreed en meedoogenloos zijn voor de kleurlingen, en vijanden der zending.*

De talentvolle Redacteur van het Nederl. Zendingstijdschrift heeft in den vorigen jaargang (afl. 1, blz. 54 en verv.) een bloemlezing gegeven van Engelsche opinies op dit punt. Het meest verachtelijke onder die aantijgingen is het woord van *Andrew Douglas*: „Wanneer de heilige kruistocht, die wij thans voeren tegen de Boeren, eindelijk hunnen onvermijdelijken val brengt, dan zal dit de *triumf der zending* zijn.”

Meent evenwel niet, dat dergelijke dingen nu pas gezegd of ge-

schreven worden, en dat dergelijke uitlatingen alleen te verklaren zijn uit het feit, dat elke oorlog noodwendig de laagste hartstochten ontketent. Neen, lees bijv. wat de bekende WARNECK schrijft 1) — na gewezen te hebben op den hardnekkigen strijd tusschen het Hollandsch en Engelsch element — „Dieser Gegensatz hindert aber nicht, dasz holländische und englische Kolonisten, die sich gemeinsam als Afrikaner bezeichnen, in der Politik der Unterdrückung der Eingeborenen einig sind. Diese Politik ist so alt wie die Südafrikanische Kolonisation und bildet auch eine dunkle Partie in der Geschichte der Kolonialpolitik, die, wohin wir auch kommen, an blutigen und schmutzigen Blättern so reich ist.“ Ook elders moeten de blanke indringers (S. 210) het geducht ontgelden. Trouwens deze professor in de zendingsgeschiedenis behoort ook al weer onder de feilbare menschen, wier boeken men niet lezen mag, zonder het hoor en wederhoor in toepassing te brengen. Indien wij ons niet vergissen, berust de opinie van Warneck gedeeltelijk op hetgeen hij uit *Engelsche bronnen* haalde.

Doch het medegedeelde is niets in vergelijking van wat ge vindt in het bekende werk van *Dietel*, hetwelk meer lasteringen over de Boeren bevat, dat het bladzijden telt. 2)

Dit weinige zij voorloopig genoeg, om bij U de overtuiging te wekken, dat Engelsche boerenhaters alles in het werk hebben gesteld, om eerst de publieke opinie en straks de geschiedenis te vervalschen, met het noodlottig gevolg, dat zelfs vele niet-Engelsche christenen, ja zelfs overigens hoogst achtbare geleerden, het spoor zijn bijster geraakt. En op allen, die van goeden wille zijn, rust de heilige verplichting der waarheid getuigenis te geven.

Op politiek gebied is er, met vereenigde pogingen, kort voor en gedurende dezen oorlog, reeds ontzaggelijk veel gesproken en geschreven ter weerlegging van Engelsche onwaarheden. Allen die een weinig op de hoogte zijn van de literatuur van den dag in betrekking tot Zuid-Afrika, weten nu, dat men, tot recht verstand van den oorlog tusschen Engeland en de Boerenrepublieken, terug moet gaan in de geschiedenis, tot het begin der negentiende eeuw, om daardoor de overtuiging te verkrijgen, dat wij hier te doen hebben met één hoofdstuk slechts uit de historie van den honderdjarigen oorlog tusschen het Angelsaksisch en het Hollandsch element; met een eeuw van onrecht.

Welnu, om den tegenzin der Boeren tegen de (lees: een zeker soort van) *Zending* te verklaren, is het beslist noodzakelijk, onze studie

1) In zijn bekend en beroemd werk: »*Abriß einer Geschichte der protestantischen Missionen*“, Berlin, M. Warneck, 1899. Funfte Aufl., S. 213. De zesde druk is inmiddels reeds in 1900 verschenen, en werd in het Zendingstijdschrift (afl. 4) aangekondigd

2) *Missionsstunden* von R. W. Dietel. Viertes Heft: *Sud-Afrika*. Dritte Aufl. Leipzig 1899.

aan te vangen bij het jaar 1799, toen de eerste zendelingen van het Londensche Zendinggenootschap in Zuid-Afrika aankwamen.

De eerste vraag, die beantwoord moet worden, is deze: hoe waren de genootschappen, die in Zuid-Afrika zending gingen drijven, ontstaan? De tweede: welke waren de beginselen dier genootschappen zoowel als die der zendelingen? De derde: Was het te verwachten, dat deze „nieuwigheden” slechts als zoodanig tegenkating zouden ondervinden, of stonden zij vierkant over tegen de denkwereld en het principe der Boeren?

Het kan geen kwaad, vooral voor hen die met Zendinggenootschappen dwepen, te onderzoeken hoe, d. w. z. uit welke geestesstroomingen deze geboren zijn. Zij het mij vergund hier een gedeelte te citeeren uit het meesterlijk opstel van Dr. A. Kuyper: *De crisis in Zuid-Afrika*. 1)

„Het liberalisme van het eind der vorige eeuw, weinig ingenomen met den moreelen, socialen en politieken staat van de menschheid uit die dagen, had gemeend zijn ideaal te moeten zoeken, niet in den beschaafden mensch, maar in den natuurmensch, wiens simpel, zwervend bestaan werd opgeschilderd tot idylle. *Vrijdag van Robinson Crusoe* was de held der gesprekken en elke verdrukking van de wilden van over de zee leek majesteitsschennis jegens de menschheid. Daarom deed iedereen zich voor als beschermmer en weldoener van den inboorling, zoowel op staatkundig gebied — de deïsten met hun *Aborigines Societies* — als op godsdienstig terrein — de christenen met hun *Missionary Societies*. En nu schonk het bezetten van de Kaap hun de eerste gunstige gelegenheid om hun denkbeelden te verwezenlijken. De Hottentot — dat was wèl het natuurkind dat ze vereerden. En juist daardoor moest de Boer, die dat natuurkind in slavernij hield, hun toeschijnen als de gezworen vijand van het menschelijk geslacht.”

Tot zooverre de Amsterdamsche Hoogleeraar.

Welnu, zelfs al zou men willen opmerken, dat de geloovigen dier dagen toch ook door hoogere beginselen werden geleid, bij het oprichten hunner Zendinggenootschappen, toch moeten wij toegeven, dat èn zij die uitzonden, èn zij die gezonden werden, te veel kinderen huns tijds waren, dan dat zij zich hadden kunnen ontworstelen aan de ziekelijk-philanthropische stroomingen, waarvan zulk een ontzaglijke zuigkracht uitging. Ten bewijze hiervoor diene, dat de eerste zendelingen van het Londensche Zendinggenootschap in Zuid-Afrika kwamen met de theorie; let wel: *niet*, dat de beste uit de inboorlingen na gekerstend te zijn, misschien na verloop van langen, langen tijd, geleidelijk op nagenoeg denzelfden voet konden worden gebracht, waarop de beschaafde blanke christenen stonden, maar dat ze, zoo als ze daar reilden en zeilden, geestelijk en maatschappelijk met de blanken gelijkstonden. Door dit bepleiten van

1) Uit de „Revue des deux mondes”, vertaald door G. K. Elout. Eerste druk. Amsterdam 1900, bladz. 16.

gelijkheid en gelijkstelling tusschen barbaren en beschaafden, geraakten zij spoedig in botsing met de kolonisten. 1).

Doch daar was meer. Er stonden hoogere belangen op het spel. Gij herinnert U, dat het *Ned. Zendinggenootschap*, reeds bij zijne oprichting, hier te lande niet slechts sympathie, maar ook principieelen tegenstand ondervond. 2) Op de vergadering van de Zuid-Hollandsche Synode, gehouden te Schoonhoven in 1801, verlangde men: „dat geene zendelingen, *werwaarts het ook wezen moge*, afgevaardigd worden, tenzij zij nauwkeurig in de Godgeleerdheid onderzocht zijn, de formulieren van eenigheid geteekend hebben, en behoorlijk geordend zijn, en dat vooral niemand als predikant zal gezonden worden, tenzij hij classicaal, zoowel in de talen, als in de godgeleerdheid strict geëxamineerd zij, *opdat onze zuivere Hervormde leer nergens gevaar loope van vervalscht te worden.*” — Voorts werd geadviseerd: „Te verklaren, dat geen particulier genootschap van Hervormden, veel min van hervormde lecraren in ons vaderland zich het recht en de macht mag aanmatigen, om, tegen onze kerkorde aan, iemand tot eenigen openbaren dienst in de kerk, veel min tot de bediening der Sacramenten te qualificeeren en te ordenen, *tenzij door eene wettig vastgestelde Kerkelijke Vergadering* daartoe bekwam geoordeeld en toegelaten.”

Wij gevoelen, van gereformeerd standpunt, *moest* het optreden der zendelingen aldus beoordeeld worden. En is het dan te verwonderen, dat de Boeren in Zuid-Afrika, wier gehechtheid aan hunne *Ned. Geref. Kerk* bewonderenswaardig mocht (en mag) heeten, en die het gereformeerd beginsel waarlijk niet maar *pro memorie* uitrokken, in de zendelingen niet anders konden zien dan *ongeordende dwaalleeraren?* Ieder, die dit eerste tijdvak der zending in Zuid-Afrika, bestudeert; die onbevooroordeeld het hand aan hand optreden zoowel van het Londensche als van het Nederlandsche Zendinggenootschap gadeslaat, zal rekening dienen te houden met de *principieele bezwaren der Boeren*. Wellicht kan deze gedachte enig licht werpen, op het feit, dat de arbeid van ons genootschap geen succes was, en men reeds in 1819 gevoelde, *Afrika door Afrikanen* voor Christus te moeten winnen. 3)

Dat de zuivere, gereformeerde leer wel eenig gevaar liep van vervalscht te worden, bewees met name DR. VAN DER KEMP. Zijne vroegere godsdienstig-wijsgeerige gevoelens waren bekend genoeg

1) *George McCall Theal: Geschiedenis van Zuid-Afrika.* 's Gravenhage 1897, bladz. 197.

2) Vgl. het *Archief* voor de geschiedenis der Oude Holl. Zending I, 216, 218, II : 92, 93 v.v., 122 v.v. Voorts zie men den *tweeden* druk van: *Het Evangelie in onze Oost*, door H. Dijkstra. Eerste deel. Leiden 1900, bladz. 141 v.v., waar het standpunt van bedoeld genootschap en zijn *verhouding tot de kerk* worden uiteengezet.

3) Vgl. Dr. E. F. Kruijf, *Gesch. van het Nederl. Zendinggen.* 1894, blz. 63–80.

uit zijne geschriften. 1) En dat, ook na zijne bekeering, des Dokters theologie, van gereformeerd standpunt, meer te vreezen dan te loven was, bewijst de pertinente vraag van de Classis Amersfoort, op de Provinciale Synode van Utrecht, in 1800: 2)

„Dat zij verzoekt geïnformeerd te worden, alvorens op het verzoek van het Zending-genootschap iets te besluiten of het de gevoelens van den heer VAN DER KEMP, in zijne *Theodicé van Paulus* voorgesteld, en door Prof. Krom, in zijn ample voorrede aangeprezen, al of niet ampleteert, als gevoelens, die door zijne zendelingen vrij kunnen en mogen geleerd worden, dan of het die gevoelens als *strijdig met de aangenomen leer onzer Hervormde Kerk*, verwerpt, en belooft te zullen zorgen, dat dezelve door hunne Zendingen nimmer geleerd noch verspreid worden, *naardien anders de Synode tegen de inkruiping en spargeering van zulke gevoelens ten sterkste zou moeten waken.*”

Wat dunkt u, waaruit zou men den tegenstand der Boeren tegen Dr. Van der Kemp moeten verklaren: uit *haat tegen de zending?* Of uit *waakzaamheid, dat hij en de zijnen geen valsche leeringen zouden verspreiden?*

Ook in andere opzichten gaven sommige zendelingen groote ergernis aan de Boeren. Eerst toch toonde READ zijne liefde tot natuursmenschen, door zich met eene Hottentotsche meid te verbinden; daarna nam VAN DER KEMP, op zijn ouden dag, de zeer jonge dochter van een slavenmeid tot vrouw. Door deze gebeurtenissen ging er eene huivering van afgrijzen door de zielen der Boeren, die van een dergelijke vermenging tot op den huidigen dag den grootsten afschuw hebben. Het oordeel van Paul Kruger's levensbeschrijver 3) over Van der Kemp is ongetwijfeld te kras, wanneer hij zegt, dat deze „een zoodanig leven leidde, dat geen Boer voor hem respect kon hebben” Doch wie VAN DER KEMP rechtvaardig wil beoordeelen, zal iets meer moeten lezen, dan hetgeen zijn bloedverwant mr. D. C. VAN DER KEMP over hem mededeelt 4), en hetgeen latere schrijvers aan deze bron ontleend hebben. Want daardoor krijgt men alleen

1) *Tentamen Theologiae Dunatoscopicae*, Lugd. Bat. 1775. — *Parmenides*, Edinburg. 1781.

2) Archief, II, pag. 125, sub 2°. Men gaf sub 1°. zijne verwondering te kennen, dat de titulatuur nu luidde: *Christelijk Zending-Genootschap* met achterlating van het woord *Gereformeerd*, waardoor eene wijde deur werd geopend voor de Remonstranten c. s.

3) Vgl. J. F. VAN OORDT: Paul Kruger en de opkomst der Zuid-Afrikaansche Republiek (Amsterdam-Kaapstad) zonder jaartal, pag. 14.

4) Eerst in eene voorlezing in 1847 door hem gehouden in de »Amsterdamsche afdeling der Holl. maatsch. van Kunsten en Wetenschappen” in 1848 met enkele bijlagen uitgegeven bij J. H. en G. van Heteren, te Amsterdam, get. JOHANNES THEODORUS VAN DER KEMP. Deze schets ligt ongetwijfeld ten grondslag aan het grootere werk van denzelfden schrijver, in 1864 bij dezelfde uitgevers verschenen: »*Levensgeschiedenis van den Med. Doctor Johannes Theodorus van der Kemp*”

de éene zijde — die VAN DER KEMP en zijne vrienden ons toonen — onder de oogen. Het is beslist noodig, ter aanvulling en ter opheldering, *soms ter bepaalde weerlegging*, mede te deelen, wat de Kaapsche Archieven over hem bevatten. Twee geschiedschrijvers van naam, bewijzen ons hier goede diensten. De eerste is THEAL, in het derde deel van zijn tot dusverre uit vijf deelen bestaand groot werk. 1) De tweede is Dr. J. W. G. VAN OORDT, die, in zijn werk over: *Slugtersnek* 2), eene ontzaglijke menigte officieele documenten, door hem als geschiedschrijver der Zuid-Afrikaansche Republiek bijeengebracht uit de Kaapsche archieven, tot een kunstig geheel wist te verwerken. Welnu, deze geleerde zegt over VAN DER KEMP de volgende hoogst merkwaardige woorden: 3)

„Het kon niet anders of in Van der Kemp, den geloovigen christenzending, MOEST DATGENE VAN VAN DER KEMP DEN DEÏST BLIJVEN, DAT MET ZIJNE BEKEERING BESTAANBAAR WAS. Deïsten, bij wie het gemoedsleven bovenaan stond, werden, in Van der Kemp's jonge dagen, vooral door Rousseau aangetrokken; en schoon de leer van 's menschen natuurlijke goedheid, die door Rousseau tegenover die der erfzonde gesteld werd, door Van der Kemp na zijne bekeering niet kon gehuldigd worden, — zoo als men hem dan ook, toen de dokter van het militaire hospitaal in de buurt hem over den gezondheidstoestand der vrouwelijke Bethelsdorpers onderhield, haar zondige geaardheid volmondig ziet erkennen, dan sluit dit niet uit, dat hij, ook als christen, *den mensch in den natuurstaat minder bedorven en meer vatbaar voor bekeering heeft kunnen achten*, dan den wereldling der beschaafde maatschappij. Dat dit met hem het geval was, dat ziet men uit zijne denkbeelden over menschelijke of wil men christelijke vrijheid.” — De schrijver deelt dan verder mede hoe de tuchtelootheid van Bethelsdorp donker af stak bij de gunstige resultaten der Moravische zending. Ook in andere opzichten stond Dr. Van der Kemp „*bewust of onbewust, een zamensmelting van christelijke denkbeelden en die der achttiende eeuw, waar de revolutie het resultaat van was*” — voor. Verzet tegen de machthebbers, luiheid, armoede, morsigheid, valsche getuigenissen — neemt men in dien kring waar. Ja, de Bethelsdorpsche zendelingen ontzagen zich niet kafferpraatjes te publiceeren in het tijdschrift van het Londensche Zendelinggenootschap, en hitsten het Britsche publiek tegen de Boeren op „Zij appelleeren”, zegt de schrijver, „niet aan een wettig gezag, maar aan de openbare meening van een publiek, bekend om zijn eigen-gerechtigheid en zijn vooroordeelen, en zij zaaien moedwillig en met vol bewustzijn een kwaad, dat ook nu, na zoovele jaren, welige oogsten levert. Maar kon men beter verwachten van lieden, die, onder den schijn van het Christendom te verkondigen, inderdaad, en althans Van der Kemp met volle bewustheid, want Read was te

1) *History of South-Africa*, vol. III, Londen, 1891, p. 50 v.v.

2) Amsterdam—Pretoria, J. H. de Bussy, 1892.

3) Bladz. 43 v.

ongeletterd om iets anders te doen dan zijn baas na te apen, — de denkbeelden van Rousseau hier zochten ingang te verschaffen? Zij waren trouwens ook, wat hun omgang met gekleurde meiden betrof, Rousseau's geestverwanten; ook deze leefde met een vrij gemeen schepsel, welks kinderen hij te vondeling legde omdat het hem te duur uitkwam ze den kost te geven." 1)

De grijze Dr. Van Oordt gaat, naar ons inzicht, in zijne volkomen verklaarbare indignatie te ver, doch hij is een te groot historicus, dan dat hij iets zou zeggen, hetwelk hij niet kan verantwoorden. Als de tegenwoordige oorlog voorbij is, naar wij hopen en bidden in het voordeel der Boeren, en de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek er toe zou kunnen besluiten haren geëerden historieschrijver de vereerende opdracht te geven, tot *publicatie der bronnen*, door Dr. Van Oordt met stalen vlijt en jeugdige volharding uit de Kaapsche Archieven bijeengebracht, dan zal over meer dan één punt een nieuw licht opgaan. Zooveel is intusschen reeds nu zonneklaar, — en voor onze conclusie is dit voldoende — *dat tot vervalsching der publieke opinie over de Boeren; dat, tot verdraaiing der historie, niet weinig hebben bijgedragen de zendelingen van het Bethelsdorpsche instituut*. Wij weten dat het door hunne schuld is, die allerlei verhaaltjes van slaven en hottentotten lichtvaardig geloofden en zonder verder onderzoek tot de publicatie er van overgingen; dat de Boeren beschuldigd werden kleurlingen op afgrijselijke wijze te hebben mishandeld, ja zelfs vermoord. De Regeering gelastte een onderzoek. Meer dan duizend getuigen werden gehoord. Het geheele land geraakte in rep en roer. En van al die ontzettende aantijgingen bleek slechts één enkele waar. De Rechters spraken de Boeren vrij. Die vrijspraak werd gedocumenteerd. Nog heden liggen die onwraakbare getuigenissen in de archieven der crimineele gerechtshoven. Geen historicus, dien naam waardig, zal aan de Bethelsdorpsche legenden dan ook maar iets ten nadeele der Boeren ontleenen. Maar de laster heeft haar ontzettend werk verricht — en na een eeuw blijft er nog veel van hangen. Haat en verbittering is er door gezaaid in duizenden harten. Weerzin tegen de zending; afschuw van zulke zendelingen moest er het noodlottig gevolg van zijn. En het zou ons niet verbazen, wanneer de Boeren voortaan met geen enkelen zendeling ook maar uit de verte in aanraking hadden willen komen.

Want zij waren gekwetst in hunne heiligste overtuigingen. De Londensche zendelingen behoorden tot het gehate ras, dat den Boeren hunne nationale vrijheid, hun taal, hunne eigendommen ontfutselde. De Regeeringpolitiek vertrad de rechten der blanken, waar zij heette op te komen voor die der kleurlingen. Maatschappelijk stond hetgeen de zendelingen beoogden, gelijk met een algeheele omkeering der Afrikaansche maatschappij. Vooral uit *zedelijk* oogpunt zouden de gevolgen allernoodlottigst kunnen worden. Naar de opvatting der Boeren behoorden de kleurlingen tot een *lager ras*, dat noch in het

1) J. W. G. van Oordt, a. w. pag. 50.

huisgezin, nòch in de politiek, nòch in de kerk op gelijken voet kon worden behandeld met de blanken. 1) Zoodra de laatsten zouden toelaten, dat de lijnen, door den Schepper getrokken, werden uitgedoezeld, zou dat zijn tot groot nadeel van kleurlingen en blanken beide. Beide rassen zouden er door worden verlaagd. Een vloedgolf van onzedelijkheid zou alles met zich sleuren. En terwille van hunne kinderen, ter wille van het tijdelijk — èn eeuwig! — welzijn van kleurlingen en blanken, moest aan het drijven dezer zendelingen weerstand worden geboden.

De vinnigste tegenstander der Boeren kwam evenwel pas later ten tooneele. Dr. Van der Kemp toch werd grootelijks in de schaduw gesteld door den Superintendent van het Londensche Zendelinggenootschap, *The Rev. John Philip, D. D.* Hij kwam in Zuid-Afrika in het begin van 1819, op zijn 44e levensjaar. Deze zending koesterde de meest onwrikbare overtuiging, dat de kleurlingen in alles met de Europeanen moesten worden gelijkgesteld, en dat ze op schandelijke en wreede wijze zoowel door de blanke bevolking als door het Gouvernement werden behandeld. De Bethelsdorpsche legenden kregen nu eene tweede en vermeerderde uitgave in het sensationeel wakkend boek van Dr. Philip: *Researches in South-Africa* 2). De grootste schanddaden werden hierin den Boeren ten laste gelegd en ook de Kaapsche Regeering kreeg er duchtig van langs. In nog geen tien jaren was dat genie in staat zich volkomen op de hoogte te stellen van „*the civil, moral and religious condition of the native tribes*”; kende hij de verhouding tusschen blanken en kleurlingen op zijn duimpje, en gaf hij den regeeringen aan de Kaap en in Engeland privaates in het ontwerpen van wetten tot regeling van den nieuwen toestand. Persoonlijk ging hij naar Engeland om zijne beginselen te bepleiten. En wat waren de gevolgen? THEAL 3) zal het ons zeggen:

„De buitensporigste verhalen omtrent de kolonisten werden in omloop gebracht door mannen die den naam droegen van Christelijke leeraars — en niets was te grof om in Engeland te worden geloofd — *totdat dit zoover kwam, dat het woord BOER beschouwd werd als slechts een andere naam voor een onkundigen en wreeden onderdrukker van kleurlingen* 4). Het baatte niet dat de gouverneurs hierover anders rapporteerden, of dat de gerechtshoven die verhalen voor laster verklaarden; de machtige genootschappen veroordeelden de Boeren, en de machtige genootschappen vertegenwoordigden en leidden de publieke opinie in Engeland.”

DR. PHILIP wist te bereiken, dat in Juli 1828 een ordonnantie werd uitgevaardigd, die de *Hottentotten en andere vrije kleurlingen* in alle opzichten, op gelijken politieken voet met de Europeanen plaatste.

1] Kuyper, t. a. p. pag. 19.

2] In two volumes. London: MDCCCXXVIII.

3] Geschiedenis van Zuid-Afrika, 's Gravenhage 1897, blad. 221.

4] Wij cursiveeren.

Zoo werd de gewelddadige revolutionaire omkeering der Zuid-Afrikaansche maatschappij gecodificeerd in een rijkswet! Wel werd Dr. Philip bij zijn terugkomst aan de Kaap wegens laster vervolgd en veroordeeld; wel werd zijn boek door de rechters genoemd een valsch en kwaadwillig libel, maar de vriendjes in Engeland droegen de kosten en de Boeren betaalden het gelag 1). Want de kolonie werd overstromd door troepen luie zwervelingen, zonder middel van bestaan, en die dus door diefstal, aanranding en dergelijke den geheelen maatschappelijken toestand onzeker maakten.

Bij al deze ellende kwam nu in 1834 de *afschaffing der slavernij*; zonder overgangsmaatregelen, ruw en onverwacht; die feitelijk hetzelfde was als „de verbeurdverklaring van 24 millioen gulden waarde van het eigendom eener kleine en niet welgestelde bevolking”, en waardoor vele Boerenfamiliën tot den bedelstaf werden gebracht. En om de maat vol te meten, werden de Boeren in de oostelijke districten overgeleverd aan de genade van invallende Kafferhorden, tegen wier plundering en moord de Boeren zich per slot van rekening niet eens mochten verdedigen. „In weinige jaren tijds, zegt *Lion Cachet* 2), waren er ongeveer 500 woningen verbrand, 300 plaatsen verwoest, 60 wagens weggevoerd, en 300,000 stuks vee geroofd, eene schade veroorzakende van minstens drie en een half millioen gulden, gelijkstaande met bijna tien millioen volgens onze tegenwoordige geldswaarde.” En dan tegenover deze Kaffers weer door de Regeering in het ongelijk te worden gesteld — en dat alles hoofdzakelijk door den kwaadwilligen invloed van dien Dr. Philip en „de Philippijnen”, gelijk de Boeren diens aanhangers noemden; — neen, dat was te veel! dat was niet langer te dragen! *Gelijkstelling van blanken en kleurlingen kwam in de praktijk neer op verdrukking; op uitmergeling; op vernedering en smaad voor de blanken, (evenals vrijheid, gelijkheid en broederschap tijdens de fransche revolutie niet anders dan door de guillotine kon worden bewerkstelligd, en „Recht voor allen” in onze dagen practisch neerkomt op afschaffing der standen, recht alleen voor den vierden stand en onderdrukking en smaad voor al wat door boven staat).*

Het hier aangevoerde is voorloopig genoeg, om begrijpelijk te maken, hoe de Boeren in een man als Dr. Philip, geen evangeliedienaar, ja zelfs geen christen konden erkennen. En zoo iemand zich er over mocht verbazen, dat christenzendingen op de bovenbeschreven wijze de zending een eeuw konden achteruitzetten en nameloos veel leed brengen over hunne blanke medechristenen, die bedenke, wat het christelijk Engeland in onze dagen durft bestaan

1) Men zie over het proces tegen Dr. Philip: *Theal' History*, etc. vol. III, p. 343 sq.

2) In den, na zijn dood verschenen, en terecht als zijn grafmonument gehuldigen, *derden druk* van: *De Worstelstrijd der Transcalers*. Amsterdam — Pretoria (zonder jaartal).

en overwege het forsche woord van Dr. Kuyper 1), die als stuwkracht van den huidige oorlog in Zuid-Afrika aan het werk ziet: „hetzelfde *Methodisme van Dr. Philip(s)*, dat in 1835 den *grooten trek* deed worden, en dat thans, na gansch een eeuw van mislukking, de sporen slaat in Chamberlain's imperialisme en dat de schrilste rechtsverkrachting, — zoowel als den buitlust der gecharterde rijkaards — dekt met Christus' naam.”

Het zal, na al hetgeen wij mededeelden, niemand verwonderen, dat op den 6den Juni 1837, toen de Eerste Algemeene Volksvergadering der Boeren te *Winburg* gehouden werd, benevens de bepaling, *dat slavernij niet zou worden geduld*, ook deze bepaling werd gemaakt:

„*Elk Lid der Maatschappij zal zich onder eede verbinden, geene correspondentie of connectie te hebben met het Londensche Zendinggenootschap*”. 2)

En als ge nu met ons den nadruk legt op het woord *Londensch*, dan hebt ge meteen het antwoord op de vraag: of de Boeren vijanden der Zending waren? Dat antwoord luidt: geen vijanden der Zending in het algemeen, maar wel van dat soort „Zending” (!) hetwelk door Dr. Philip, en anderen, werd voorgestaan, in wien ze geen dienaar Gods konden zien, maar slechts de exponent eener heillooze politiek.

Dat ze geen vijanden der Zending waren bewees hun verleden.

Hoe het er tijdens de O. I. Comp. uitzag, leert ons het werk van A. Nachtigal: *De Oudere Zending in Zuid-Afrika*. 3) Uit dit in veel opzichten zeer bruikbare boek van dezen oud-zending, blijkt duidelijk, dat Zuid-Afrika zich de vergelijking met andere landen niet behoefte te schamen. Toch zou het oordeel van dezen schrijver nog gunstiger geluid hebben, en op vele door hem meegedeelde feiten, zou een ander licht vallen, wanneer hij niet *zijn* maatstaf, maar die der gereformeerde vaders had aangelegd. Het komt mij voor, dat bij de bestudeering van gegevens over de uitbreiding van Gods koninkrijk in het tijdvak der O. I. Comp., het volgende moet worden in acht genomen:

- a. dat uit enkele, op zichzelf staande gevallen, zich geen algemeen oordeel laat opmaken;
- b. dat de O. I. Comp. niet altijd verantwoordelijk is voor de zonden harer dienaren;
- c. dat het Nederlandsche *Volk* niet synoniem is met de O. I. Comp., en dus niet aansprakelijk mag worden gesteld voor veel wat deze compagnie heeft misdaan;
- d. dat de Ned. Geref. kerken in O. Indie zoowel als in Zuid-Afrika niet gebeteren konden, tal van verkeerdheden, hun door oppermachtige, libertijnsch-Remonstrantsche regeerders opgedrongen;
- e. dat voor onze gereformeerde voorvaders de uitbreiding van Gods koninkrijk bestond *in het overplanten hunner Ned. Geref. Kerk(en)*

1) Bladz. 56 van zijn aangehaald werk: *De Crisis*.

2) Vgl. J. F. van Oordt, a. w., bladz. 37.

3) Amsterdam J. H. De Bussy 1893.

ook in de heidenlanden, en men hun dus grootelijks onrecht doet, wanneer men van hunnen veelzins bewonderenswaardigen arbeid op dit gebied, waarvan met name het Oud-Synodaal Archief en dat der Classis Amsterdam zoo welsprekend getuigen, *weglaat alles wat op de kerk betrekking heeft, en slechts publiceert het betrekkelijk magere restje van wat wij onder zending verstaan.* De „Zendingsarbeid” onzer Vaders is één hoofdstuk slechts der *Kerkgeschiedenis* en mag daarvan niet worden losgemaakt. Wie dit vergeet, werkt wellicht onbewust, de dwaling in de hand, alsof de „Zending” pas met de negentiende eeuw aanvangt. 1) En het spijt ons te moeten zeggen, dat vooral WARNECKS oordeel over het tijdvak der O. I. Comp., ons in velerlei opzicht onverdiend voorkomt. 2)

Men vergunne mij deze kleine uitweiding; met het oog op Zuid-Afrika óók daarom van belang, omdat, gelijk gezegd is, het boek van den Heer *Nachtigal* wel in vele opzichten is aan te bevelen, doch slechts bruikbare materialen levert voor een hoofdstuk eener eventuele *Geschiedenis der Ned. Geref. Kerk*. Voorts zij het mij vergund, hier kortelijk te herinneren, hoe Dr. Van der Kemp e. s. in den beginne van vele Afrikaners de grootste bewijzen van sympathie ontvingen; hoe een brief van het Londensche Zendelinggenootschap aan de geloovigen in Kaapland door drie predikanten te Kaapstad (Serrurier, Fleck en Von Manger) en door Ds. Vos te Roodezand, 3) van den kansel werd voorgelezen; hoe door den rijken steun van vele zendingsvrienden (eene zekere weduwe teekende alleen voor f 15.000!) het mogelijk werd gemaakt dat den 21sten April 1799 werd opgericht: het „*Zuid-Afrikaansch Genootschap ter bevordering en uitbreiding van Christus' koninkrijk*”; terwijl er tevens, in verbinding hiermee, of zelfstandig, in het begin der negentiende eeuw genootschappen werden opgericht, (met het doel om de kennis des Evan-

1) De boven gegeven opmerkingen doelen zoowel op GROTHE'S, overigens hoog gewaardeerd, Archief voor de geschiedenis der Oude Holl. Zending, als Dijkstra's verdienstelijk boek: »*Hel Evangelie in onze Oost. De Protestantische Zending in het tegenwoordige Nederlandsch Indië, van de eerste vestiging tot op onzen tijd.*” Tweede druk. Immers tusschen de tegenwoordige »*Protestantsche Zending*” en de *vestiging en uitbreiding der Ned. Geref. Kerk in O. I.* zoowel onder blanken als onder kleurlingen, ligt een te groot verschil van karakter en uitgangspunt, dan dat men ze in één adem kan noemen. Trouwens wij zouden br. Dijkstra bovendien met alle bescheidenheid willen vragen, met welk recht hij als opschrift boven zijn derde hoofdstuk plaatst: *De Zendingsorganen en Zendingsmethode der O. I. Compagnie* (1)? Was de Compagnie dan een Zendingsinstituut? Br. D. bedoelt ongetwijfeld: *De Zendingsorganen en Zendingsmethode der Ned. Geref. Kerk tijdens de O. I. Comp.*

2) Warneck: *Evangelische Missionslehre*, I, 28; II, 27. *Abriss etc.* S. S. 39 f. 65, 289.

3) Omtrent dezen merkwaardigen man leze men: Merkwaardig verhaal aangaande het leven en de lotgevallen van Michiel Christiaan Vos. Vierde druk. Amsterdam 1867.

gelies onder de heidenen te bevorderen) onder de leden der Ned. Gereformeerde kerk te Kaapstad, Tulbagh, Stellenbosch, Paarl en Worcester, waarvan het voornaamste was het Paarl'sche Zendinggenootschap, opgericht in 1822; — hoe de afkeer van het Londensche genootschap werd gewekt en versterkt door de boven verhaalde omstandigheden, maar hoe bijv. de Zending KICHERER 1) bij de Boeren het grootste vertrouwen genoot, zoodat hij herhaaldelijk als leeraar der Ned. Geref. kerk werd beroepen; in 1806 werd bevestigd in de gemeente te *Graaff-Reijnet*, waar hij met veel zegen arbeidde tot 1814, vanwaar hij naar Tulbagh ging, en daar werkzaam was tot 1825; terwijl soortgelijke voorbeelden bestaan van J. EVANS, te Cradock in 1818; J. TAYLOR, te Beaufort in 1818 en Dr. GEORGE THOM te Tulbagh in 1818; waaruit blijkt dat de Boeren niet van zendelingen afkeerig waren, wanneer deze maar bekend stonden als tactvolle, betrouwbare mannen, die zich niet lieten gebruiken als *politieke agenten*, maar wier éénig doel het was Christus en Dien gekruisigd te prediken als den éénigen Heiland van kleurlingen en blanken beide; — hoe het hierboven gezegde nog verder bewezen wordt door het voorbeeld van M. PACALT, die een zendingsstatie grondvestte nabij het dorp *George*, en die, om zijn onberispelijk leven, door kleurlingen zoowel als blanken, als een heilige geëerd werd; terwijl Moravische, Wesleyaansche, Schotsche, Duitsche en Fransche zendelingen, die in later tijd aankwamen, meestal op den besten voet stonden met de kolonisten; — hoe er voor slaven in Kaapstad een aparte kerk was die nu nog bestaat en waar ik zelf meer dan eens voor kleurlingen preekte; en ook in Stellenbosch bijv. door Mr. Johan Nicolaas Desch, in 1798 en 1799, diensten waren voor kleurlingen; terwijl de zoon van den predikant BORCHERDS (deze kwam in 1785 in Zuid-Afrika, als leeraar der Kaapsche gemeente; werd in 1786 geplaatst te Stellenbosch, waar hij als emeritus-predikant stierf in 1831); ons verhaalt in zijne gedenkschriften, 2) dat ook slaven bij de godsdienstoefeningen van zijnen vader werden toegelaten. Hij zegt n.l.: „*They were also admitted in church, and some regularly attended service. The coloured people had their seats apart from the rest of the congregation, and alongside of the pulpit,*” welke woorden schijnen te doelen op eene constante gewoonte, zoowel te Stellenbosch als in andere gemeenten; — hoe er verschillende voorbeelden van zijn, dat Boeren de zending zeer genegen waren; terwijl verreweg de meesten bij de huiselijke godsdienstoefeningen hunne slaven binnenriepen, eene goede gewoonte, die ouden van dagen in Zuid-Afrika zich her-

1) Vgl. Berichten van den predikant *Kicherer*, aang. zijne zending tot de Heidenen, Amsterdam MDCCCXV.

2) *An Auto-Biographical Memoir of Petrus B. Borchers Cape Town 1861*, page 182.

inneren als in hunne jeugd vrij algemeen gevolgd. 1) En wat betreft de *behandeling der slaven en van andere kleurlingen*, gij hebt zeker in allerlei geschriften uit deze dagen, zooveel voorbeelden daarvan gelezen, ter weerlegging van Engelsche lasterpraatjes, dat ik mij ontslagen mag rekenen van de noodzakelijkheid, hier te bewijzen, dat ook op dit punt de Boeren beter zijn dan hun faam.

Dat ze geen vijanden der Zending waren, bewees hunne edele houding jegens de Amerikaansche Zendelingen, die ze aan de wraak van den wreeden Selkats (Moselekatse) hebben ontrukkt, en hen zoo lang in hun kamp aan Zandrivier hebben verpleegd, tot dat zij weer veilig naar Natal konden terugkeeren. 2) Bovenal blijkt dit uit het feit, dat de eerwaardige vader LINDLEY, geruimen tijd, met toestemming van zijn genootschap onder de Boeren heeft gearbeid, tot in 1847; in welken tijd hij met en onder hen lange reizen deed; het Evangelie verkondigde en de Sacramenten bediende, zoodat hij onberekenbaar veel goeds heeft gesticht onder de leden der Ned. Geref. Kerk. Deze LINDLEY is de geestelijke vader van Paul Kruger, en nog altijd spreekt de grijze Staatspresident met groote warmte over zijn jongen tijd, toen het woord van dezen „zendeling” aan zijne ziele werd geheiligd. 3) Trouwens zóó groot was de ingenomenheid der Boeren met den trouwen Lindley, dat één hunner dorpen naar hem genoemd werd.

Bovendien — door dien wonderlijken, providentiëelen Trek, zijn de Boeren de pioniers geworden van beschaving en christendom; hebben ze, in plaats van de onzekerheid en het gevaar van elkaar uitmoordende volksstammen, drie vrije Republieken gesticht; — en al hadden ze niets anders gedaan dan dit, hunne verdienste voor de zending zou reeds onschatbaar zijn. Evenmin als men mag zeggen, dat onze voorvaderen niets voor de zending hebben gedaan, daar zij koloniën hebben gesticht en de kerk overgeplant, die de voorwaarde en het uitgangspunt is van verderen Zendingsarbeid, evenmin mag men zeggen, dat de Boeren niets voor de zending deden; want *zij hebben den weg der Zendelingen gebaad; zij hebben de vreedzame ontwikkeling der zending mogelijk gemaakt!*

Bij het licht der historie zijn vele handelingen der Boeren, die langen tijd onverklaarbaar schenen, volkomen duidelijk geworden en zij worden al meer op schier elk punt in het gelijk gesteld.

Of staat, om daarmede te beginnen, niet vaak *de Engelsche zending in dienst der Engelsche politiek?*

1) Merkwaardige voorbeelden hiervan vindt men in het manifest door het moderamen der Ned. Geref. Kerk tijdens dezen oorlog bij duizenden verspreid, getiteld: *The Truth about the Boer and his church.*

2) Vgl. Lion Cachet, a. w., bladz. 149/50.

3) Vgl. J. F. v. Oordt, a. w., bladz. 47, de noot.

„Afrika”, — zoo lezen wij 1) in een Engelsch blad — is een Britsche kolonie. Ik zal u vertellen, hoe Engeland koloniën maakt. Eerst stuurt het een zendeling uit, als de zendeling een heel mooi en vruchtbaar stuk land gevonden heeft, vergadert hij al het volk om zich heen en zegt: „Laat ons bidden!” en als alle oogen dan gesloten zijn, wordt de Britsche vlag geheschen!

De zendingsautoriteit bij uitnemendheid, WARNECK, 2) erkent dat, hoewel het verwijt onverdiend is, dat de Engelsche zendingen *louer* politieke agenten zijn, het zich toch kwalijk laat ontkennen, dat Engeland de zending vaak gebruikt als wegbereidster van zijne annexatiepolitiek, en noemt dan als voorbeelden: *Zuid-Afrika*, Nieuw-Zeeland en Witi. Hij waarschuwt de Zendingen ernstig aan dezen landhonger toch geen voedsel te geven, omdat dit de ontzettendste gevolgen na zich sleept, al was het maar alleen den verklaarbaren weerzin dier volkeren, die bemerken, dat men niet hen zoekt maar het hunne.

Welnu, ongetwijfeld heeft óók u bij het lezen van Dr. Kuyper's boven geciteerd Revue-artikel, de volgende passage diep getroffen:

„Men went er meer en meer aan, om het Britsche Rijk te vereenzelvigen met het Koninkrijk Gods, en zelfs *den Christus te verengelschen*. „God heeft het Britsche Rijk geschapen en grootendeels uitgebreid”, zoo zegt een Engelsch blad, 3) „en tevens het christendom. Het ware imperialisme ziet in elke winst aan grond, een uitbreiding van de roemvolle taak om het Evangelie te verkondigen van den Engelschen Christus.”

Walgt het u niet? — en vindt ge het niet verklaarbaar, dat de Boeren van dergelijke Engelsche Zendingen niet weten willen?

Een andere vraag. *Hadden en hebben de Boeren geen gelijk, wanneer zij zich verzetten tegen de Engelsche zendingmethode?*

Deskundigen doen het overal. Leest wat zendeling PENNINGSchrijft, in de Nederl. Zendingbode (29 Sept. 1899), over het zonderling optreden van Engelsche zendingen in Egypte, waarbij de Redactie aanteekent: „Uit hetgeen ons boven medegedeeld werd, kunnen wij alvast zien, dat *althans zulke Engelsche of Amerikaansche methode bij de prediking van het Evangelie in Egypte niet best is, en ook in onzen O. I. Archipel geen aanbeveling verdient.*”

Voorts herinner ik u aan wat Dr. L. Heldring schreef over: „*Inwendige zending in Jeruzalem en Palestina*” 4)

„Tegen de tot hiertoe door de Engelsche zendingen gevolgde methode had GOBAT evenwel zeer ernstige bedenkingen, en daarom sloeg hij een anderen weg in, dan men tot dusverre had gevolgd.

1) Red. van de *Telegraaf*.

2) *Missionslehre*, III, 1, S. 51.

3) *Greater Britain Messenger*, 1899, July, August, p. 319 en 323.

4) *Lichtstralen*, 6e jaargang, afl. 1 en 2, bladz. 12.

Het scheen hem toe, *dat men te weinig rekening hield met den vollen eisch der bekeering en met den ernst der zonde*. Telkens ondervond men bittere teleurstellingen van hen, die tot het christendom bekeerd heetten te zijn, een bekeering die men zóó gemakkelijk had gemaakt, dat de Joden den Doop eenvoudig beschouwden, als een bewijs van toegang tot den disch, dien de Zendingen gedekt hadden. De heldere blik van Gobat doorzag het gevaar, dat velen tot het christendom overgingen, om *enkel uitwendige voordeelen*, en hij stelde daarom de oprechtheid der bekeering op deze eenvoudige en practische proef: dat men eerst een handwerk leerde in een ambachts-school, teneinde in staat te zijn, in eigen onderhoud te voorzien."

Ik zou het hier medegedeelde, soms met heel grappige voorbeelden uit eigen ervaring, kunnen illustreeren, om aan te toonen, dat de Engelsche zendingsmethode veelal de meest oppervlakkige is, die zich denken laat; zoo er al van methode mag gesproken worden. De inboorlingen veranderen dikwijls eenvoudig van klee; zij apen hunne Engelsche modellen in alles na; gedragen zich i. e. w. bespottelijk; en het is dus niet te verwonderen, dat vele kaffers onbruikbaar ge worden zijn, door hun verblijf op Engelsche zendingstaties en school-plaatsen; dáár hebben ze, op kosten der christenen, leeren luilakken, terwijl de *p'akkerswet*, waartegen zoo tevelde getrokken is, dit goede heeft, dat de kaffers er door worden gedwongen tot *werken*. De Boeren, en verreweg de meeste Europeanen, hebben dan ook liever 'n „bare" kaffer in hun dienst, dan 'n „geleerde" dito, want de laatste is vaak zóó parmantig en verwend, dat hij zich heusch aan geen werk, laat staan zwaar werk bezondigen zal. En waar de Britten er nu naar streven, om allen en alles te verengelschen, en zelfs geen flauwe poging hebben gewaagd, om de Boeren, die met hen aan denzelfden Teutonischen stam ontsprongen zijn, ook maar éénigermate te begrijpen; hoe willen zij daar een oog hebben voor de gulden wet: dat *de zendingssakker de zendingsmethode bepaalt*; dat met de talen, het klimaat, den aard van ieder volk, de politieke en sociale verhoudingen, het peil van beschaving, de zeden en de godsdienstige voorstellingen rekening dient te worden gehouden; — hoe zullen zij begrijpen, dat het christendom de persoonlijke individualiteit niet opheft, maar heiligt, en dat er derhalve geen sprake van mag zijn, om eenige volksindividualiteit te nivelleeren; 1) *dat elk volk zijn noodwendige plaats en zijn van God ontvangen taak heeft*; dat ieder volk zijn bepaalde volksaard moet behouden, en men dus christelijke *Chineezen*, christelijke *Hindoes*, christelijke *Kaffers*, christelijk *Batakkers* moet kweeken, — en geen Engelschen, of Duitschers of Hollanders moet maken van de inboorlingen, want dat dit uitloopt op bespotting van schepselen Gods, die door den Schepper zóó verschillend en zóó rijk zijn uitgerust, dat elke varieteit, naar Zijne bedoeling, moet blijven bestaan, om te kunnen ontwikkelen al wat God daarin als kiem

1] Warneck, Missionslehre, III, 1, in het zoo hoogst leerzame 28ste hoofdstuk: *Verschiedenartigheid des Missionsgebiets*, S. 14 u. 15.

neerlegde. 1) Zoo hebben de Boeren dus ook in dit opzicht gelijk. De wijsheid wordt gerechtvaardigd van hare kinderen!

En wat nu de GELIJKSTELLING betreft, óók hierin hebben de diep verachte en gesmaadde Boeren weer verwonderlijk juist gezien.

Ook hier te lande is eene soortgelijke kwestie met het oog op Ned. Indië druk besproken.

Zoo heeft de Redactie der Nederl. Zendingstijdschrift 2) een artikel gewijd aan: „*Gelijkstelling van Inl. Christenen met Europeanen*” — en waarschuwt er sterk tegen, als „*gevaar opleverende voor den christen-inlander zelven; voor de verbreiding van het Christendom, en voor het Hollandsch gezag in Indië.*”

Voorts herinner ik aan het uitnemend referaat van Dr. J. W. Gunning, gehouden op de voorlaatste Zendingconferentie 3) waarbij wordt gezegd, dat de eisch van gelijkstelling daarom zoo bedenkelijk is, omdat, ondanks zijne bekeering tot het christendom, de inlander niettemin zijn landaard behoudt. De Schr. vervolgt dan:

„Het Evangelie brengt wel een band van broederlijke eenheid onder de volken, maar *heft de nationale verschillen niet op..... Verwezenlijking van het ideaal van gelijkstelling, zou gelijk staan met een bankroet van het beschavingswerk niet alleen, maar ook, wat erger ware, van het Evangelisatiewerk in Indië.*”

En ik twijfel er niet aan of de talentvolle Director van het Ned. Zendinggenootschap zal, door zijn reis naar en verblijf in Indië, in deze overtuiging niet weinig zijn versterkt. Men kent den boom aan zijne vruchten, en die vruchten moet men zien; men moet deze ingrijpende vraagstukken *in loco* bestudeeren, om goed te beseffen wat hier op het spel staat. Wie, al is het maar gedurende eenige maanden in eene half-heidensche, half-christelijke maatschappij, zijne oogen goed den kost geeft, bemerkt al spoedig, dat gelijkstelling van blanken en kleurlingen daarom vooral zoo noodlottig is, omdat het veelal wordt een gelijkstellen in alle denkbare kwaad; dat zeer vele „christenen” terugzinken beneden het peil van het heidendom; en de arme kleurlingen, door hunne aanraking met de „beschaving”, vaak niets hebben gewonnen dan — de zonden en ziekten der „beschaafden.”

Ten bewijze dezer bewering strekke de meer dan schandelijke behandeling, die de inboorlingen meestal ondergaan, in de mijnkampen van Kimberley en Johannesburg. 4) Trouwens het is niet te ver-

1] *ibidem*, S. 32 f.

2] 24 Nov. 1899, N°. 47.

3] Zie deze *Rede*, in zijn geheel opgenomen in het Nederl. Zendingstijdschrift, elfde jaargang, 1e afl., hludz. 28—50.

4] Omtrent de toestanden aan den Witwatersrand kan men raadplegen, het werkje van schrijver dezes, getiteld: *Teedere zaken*. Een debat, over het prostitutievraagstuk in de Zuid-Afr. Republiek, met Dr. F. Vredenburg Engelenburg, Editeur van „de Volksstem.” *Derde* vermeerderde Druk. Amsterdam Höveker-Wormser.

Tevens zie men het oordeel van een Engelschman, aangehaald door *Cachet*, a-w., pag. 640, in de noot.

wonderen, dat in eene omgeving waar de blanken in gouddorst, speelwoede, dronkenschap en ontucht met elkander wedijveren, de kaffers voor tijd en eeuwigheid onberekenbare schade lijden. Het is zoo diep waar, wat een inspecteur der mijnen zeide, tot een zending, die in Johannesburg eens poolshoogte kwam nemen naar Kaffers van zijne zendingstatie, die in de mijnen werkten: „*mijnheer, gij brengt ze ons als engelen, — en wij maken er duivelen van.*” Zietdaar de wrange vruchten van *gelijkstelling, losgemaakt van het christendom!* En ik aarzel geen oogenblik, partij te kiezen voor het stelsel der Boeren.

Wij hebben nu reeds genoegzaam doen zien, dat er op de bewerking: de Boeren zijn wreed voor de Kaffers en tegenstanders der zending heel wat af te dingen valt.

Nog gunstiger zal ons oordeel worden, wanneer wij nagaan, *hoeveel er door verschillende zendingvereenigingen in Zuid-Afrika gedaan wordt.* Gemakshalve volgen wij hierbij *Warneck's* onvolprezen „*Abriss,*” (5te Aufl., S. 209 ff.) Het zou met het karakter van dit eenvoudig overzicht strijden, en tevens teveel vermoeien, wanneer wij telkens de desbetreffende literatuur citeerden. Wie er meer van wenscht te weten, verwijzen wij naar de noten van Warnecks geschrift en naar *Appendix A* van de *Zendings-Encyclopaedie* van Bliss.

In geheel Zuid-Afrika zijn er ongeveer 3¹/₂ millioen kleurlingen. Daarvan zijn er wellicht 560.000 christenen, die staan onder de leiding van 'n 30 Engelsche, Duitsche, Hollandsche, Noorweegsche, Zweedsche, Finsche en Amerikaansche zendingsgenootschappen. Warneck stelt den arbeid in Duitsch-Zuid-West-Afrika als een speciaal duitsch belang voorop, doch wij laten dien, als voor ons doel van geen direct nut, rusten.

Het hoofdzendingsgebied in Zuid-Afrika is de *Kaapkolonie*, die, met haar annexen, (Britsch Kafferland, Griqualand West en Oost, Transkei, Tembu en Bomvanaland) volgens den census van 1891, in ronde getallen 1.150.000 kleurlingen en onder deze 392.000 christenen telt. Dit getal is nu natuurlijk reeds lang tot meer dan 400.000 geklommen.

De *Broedergemeente*, die in 1737 begon, maar pas sedert 1792 vasten voet verkreeg, heeft nu, in den Zuidwesthoek der kolonie 9 hoofdstations, met 10 000 christenen. Ver gescheiden van dit *Westelijk* gebied, heeft zij ook in het *Oosten*, onder de kaffers aan de *Kei* en door *Kaffraria* verspreid nog 10 hoofdstations, met meer dan 5000 christenen.

De arbeid van het in 1799 opgericht *Londener* Zendingsgenootschap, heeft in de Kaapkolonie geleid tot het stichten eener *Congregational Union*, die thans 50 gemeenten telt, met 10.000 avondmaalgangers en 35.000 aanhangers.

De *Wesleyanen* (1814) hebben in het westen 9 gemeenten met 6000

christenen; hun oostelijk arbeidsveld is verdeeld in 3 districten, met circa 70 gemeenten en over de 90.000 gedoopten.

Het *Rhijnsche* Zendinggenootschap (1829) heeft 10 aanzienlijke gemeenten, die financiëel geheel zelfstandig zijn, met 15.000 christenen.

Het *Berlijnsche* Zendinggenootschap (Berlin I), wier eerste zendboden in 1834 in Zuid-Afrika landden, zijn sedert 1838 in de eigenlijke Kaapkolonie werkzaam en hebben thans 12 Kaapsche stations, die 2 Synoden vormen, de Kaapkolonie (in het Westen) en Kaffraria (in het Oosten), tezamen tellende 6800 christenen. Hierbij zijn niet gerekend *Kimberley* en *Pniël*, die bij de Synode van den Oranje-Vrijstaat zijn ingedeeld.

Van de 10 diocesen, die de *Anglikaansche kerk* in Zuid-Afrika heeft, zijn er drie in de Kaapkolonie: Kaapstad, Grahamstown en St. Johns. (Kaffraria). Alle Zuid Afrikaansche bisdommen staan in nauwe verbinding met de S. P. G. (*Society for the propagation of the Gospel in foreign parts.*) Daar men niet weet of men bij de Anglikenen met Kerk- of Zendingarbeid te doen heeft, is 't moeilijk te bepalen, hoeveel kleurlingen in de drie parochiën tot hen behooren, willicht 30 à 40.000. Ook in Zuid-Afrika geven de Hoogkerkelijken anderen Zendinggenootschappen vaak stof tot klagen. 1)

Behalve de reeds genoemde genootschappen, arbeiden in 't Oosten der Kaapkolonie ook nog: de *Vrije kerk van Schotland* en de *Vereenigde Presbyterianen*. De Vrije kerk heeft eene zuidelijke en noordelijke Kafferzending, aan beide zijden van de *Keij*, met 10 hoofd- en vele bij-stations, waarop 9500 gedoopten en over de 7000 leerlingen zijn. De beroemde instituten *Lovedale* en *Blythwood* behoeft ik slechts in uwe herinnering terug te roepen, om de overtuiging bij u te versterken, dat de oude Schotsche degelijkheid zich ook in Zuid-Afrika niet verloochent. Aan déze zoowel als aan géne zijde van de *Keij* hebben ook de *Vereenigde Schotsche Presbyterianen*, wier arbeid eveneens het stempel van groote soliditeit draagt, hun zendingsterrein met 13 hoofdstations en meer dan 100 buitenposten. Een dier stations is *Emgwali*, waar, van 1857—1871, de bekende *Tiyo Soga* arbeidde. 2)

Wij gaan nu over naar *Natal* en *Zoeloeland* en vinden daar: de *American Board*, met 10 hoofdstations, 2000 Avondmaalgangers en 9000 aanhangers; — de *Wesleyanen* met 18 stations, 5500 Avondmaalgangers en 13000 aanhangers; de *Noorsche* zending plus die der *Zweedsche Staatskerk*, met 17 stations en ten naastenbij 2000 christenen; het *Berlijnsche Zendinggenootschap* met 6 stations, en 2100 leden; de *Hermannsburgers* met 22 stations en 4000 leden; de *Anglikaansche*

1) Vgl. J. E. CARLYLE: *South Africa and its Mission Fields*, [Londen, 1878] pag. 167—179. Dit boek zou een zeer bruikbaar compendium zijn, indien het niet zoo partijdig ware voor de Boeren.

2) Vgl. *Tiyo Soga*, de eerste Kafferzending. Naar het Engelsch van J. A. Chalmers door F. LION CACHET. Amsterdam, Hôveker & Zoon.

kerk met wellicht 4 à 5000 christenen; de *Vrije Schotsche kerk* met 2 stations en meer dan 2000 christenen.

Den arbeid in *Swaziland*, die pas in 't begin is, slaan wij over, om te komen tot de aanvankelijk zéér gezegende *Mission des Eglises libres de la Suisse Romande*, aan de Delagoa baai en in het noorden der Zuid-Afrikaansche Republiek, (*Spelonken*, hoofdstation Valdezia), met tezamen 1600 christenen. En deze kloeke Zwitsers herinneren ons tevens aan den uiterst voortreffelijken zendingsarbeid van het *Parijsche Genootschap*, hetwelk door zelfbepering en isolement wonderheerlijke resultaten verkreeg, daar het nu 14 hoofd-, en 150-bijstations telt, met 10.000 Avondmaalgangers, 4000 catechumenen; 140 scholen en meer dan 7000 leerlingen; terwijl de Basoetoe-kerk, op haar beurt *zendingskerk* geworden, onder leiding van den heroïeken *Coillard*, reeds vijf zendingsstations gesticht heeft aan de *Zambezi*.

Westelijk en noord-westelijk van Basoeto-land liggen de beide Boeren-republieken, wier worstelstrijd wij met smartelijke bewondering gadeslaan. Welnu, in den *Oranje-Vrijstaat* zijn er 10 Wesleyaansche stations met ongeveer 15000 aanhangers; heeft de Anglikaansche kerk het bisdom Bloemfontein, met circa 1500 gedoopten; en heeft het Berlijnsch Genootschap zijn Vrijstaatsche Synode, waartoe 8 stations met 5600 gedoopten gerekend worden.

In *Transvaal*, waar art. 8 der grondwet luidt: *Het volk laat toe de uitbreiding van het Evangelie onder de heidenen (d. i. door zendelingen, binnen de grenzen der Republiek), onder bepaalde voorzorgen tegen misleiding* — bevindt zich de hoofdzendingsarbeid in handen der Hermannburgers, sedert 1857, en van het Berlijnsche Genootschap, sedert 1859 werkzaam. In de drie districten, *Rustenburg*, *Marico* en *Pretoria*, hebben de eersten, die door de Boeren-zelf in het land geroepen zijn, 26 stations. „*Sie alle zusammen repräsentiren einen Christenbestand van 36.000, der sich jetzt jährlich um tausende mehrt*” schreef Warneck — vóór den oorlog.

Het Berlijnsche Genootschap heeft 27 stations met 17.000 christenen, onder zijne Synoden van Noord- en Zuid-Transvaal. De Anglikaansche kerk heeft hier weder een bisdom Pretoria, dat weinig belangrijks oplevert. Daarentegen organiseerden de *Engelsche Wesleyanen* — aldus genoemd in onderscheiding van de Zuid-Afrikaansche, die sedert 1832 eene zelfstandige kerk vormen, en zending „drijfvee” als *Wesleyan Methodist South Afr. Miss. Soc.* hier een, in drie secties verdeelden en over de geheele Republiek verspreidden zendingsarbeid, met 36.000 kerkbezoekers en 6000 leden, waarvan ongetwijfeld slechts een gering onderdeel uit kleurlingen bestaat.

Het zij ons vergund hier af te breken, daar wij voor ons doel genoeg bewijzen hebben bijeengebracht, voor de stelling, dat de arbeid van verschillende vreemde zendingsgenootschappen in Zuid-Afrika een zeer uitnemend resultaat heeft. Zeker, hunne taak is nog niet afgedaan; „*aber das Christentum ist doch unter einer nicht geringen Anzahl von Stämmen bereits eine solche Macht geworden, dasz in absehbarer Zeit sein Sieg ein allgemeiner sein wird*” — profeteert onze zegsman,

die volkomen op de hoogte is. Nu vraagt natuurlijk elk denkend mensch, die door Engelsche vooroordeelen zich niet heeft laten misleiden: *hoe zou de zending in Zuid-Afrika op zulke gunstige resultaten kunnen bogen, indien de Boeren, die 65 à 75 procent van de blanke bevolking uitmaken, zeg dus $\frac{3}{4}$, zoozeer met haat tegen allen evangelie-arbeid onder de kleurlingen vervuld waren, als men ons wil doen gelooven?* Wat het Boerenelement, mits aaneengesloten en eendrachtig, vermag; ervaart Engeland sinds maanden.

Wilden de Boeren dus Zending en Zendingen op alle mogelijke wijze tegenwerken, *het zou in hun macht zijn.* Maar dat ze de zending geen kwaad hart toedragen, bewijst het schitterend resultaat waarop wij wezen. Zeker, er zijn hier en daar betreuenswaardige botsingen tusschen Zendingen en Boeren voorgekomen. Doch die staan op zichzelf en wanneer ernstige historici als *Theal*, dergelijke gevallen onderzoeken als er een met *Livingstone* plaats had, verdwijnen de beschuldigingen tegen de Boeren als sneeuw voor de zon. Zoowel in de Engelsche koloniën als in de Boerenrepublieken is het Afrikaander-element volstrekt niet tegen de zending. Integendeel. Tot op het tijdstip van den ontzettenden verdelgingsoorlog door het christelijk Engeland tegen de Boerenrepublieken ondernomen, ontwikkelde de Zendingenarbeid zich rustig en ongehinderd. Wat meer zegt, de Boeren en hunne verachte regeeringen hebben in menig opzicht de Zending bevorderd. Voor Godsdienstige doeleinden worden in de republieken gaarne kosteloos prachtige stukken gronds afgestaan, voorrechten waarin verschillende zendingen ongetwijfeld hebben gedeeld. En naar hij mij persoonlijk eenmaal verzekerde, overdacht Dr. Mansvelt, de superintendent van Onderwijs, wiens ijverige werkzaamheid en nimmer rustende energie op de Parijsche Wereldtentoonstelling terecht is gehuldigd, een ontwerp van wet, waarbij de Regeering subsidie zou verleen en aan goed georganiseerde Zendingsscholen, waar Hollandsch het medium van onderwijs was. — Het is dan ook opmerkelijk, *dat slechts Engelsche en verengelschte zendingen redenen meenen te hebben zich over de Boeren te beklagen, terwijl hun getuigenis volkomen geneutraliseerd wordt door dat van niet-Engelsche zendingen, die in de Boerenrepublieken arbeiden.* Hetzelfde feit dus als met de klachten der Uitlanders aan den Rand, de arme stumpers, die het even naar hebben als — de „gevangene” van het Vaticaan!

Wij doen een paar grepen uit wat ons onder de oogen kwam.

Een Zweedsch Zending te Ekutuleni, legt de volgende verklaring af: *„Nergens maakt de zending in Zuid-Afrika zoo groote vorderingen, als onder de volken, die door de Boeren onderworpen zijn. Zij zelve steunen de Zending ijverig!”* (Uit „De Geref. Kerk” van 28 Febr. 1900.)

De predikant CHR. RIMMEL, die een tijdlang onder de Boeren leefde, zegt van hen: „Wat hun wreedheid aangaat tegenover de zwarten, dit moge van enkelen waar wezen, maar men heeft geen recht het geheele volk daarnaar te beoordeelen. De houding van den Boer tegenover den Kaffer, is die van een man, met een strengen, vasten wil. Men kan zich moeilijk voorstellen, op hoe lagen trap van ont-

wikkeling en beschaving de naturel in Z.-Afrika staat. Eenigszins op gelijken voet of vertrouwelijk met hem omgaan, zou de deur openzetten voor mishandeling en moord, gelijk Transvaal die dikwerf beleefde. De houding der Boeren, vast, kortaf en streng, vloeit dus niet uit wreedheid voort, maar uit verstandige voorzichtigheid." [Uit „De Kerkel. Courant” van 17 Maart 1900.]

Over de Boeren en de Zending schrijft de *Deutsche Reichspost*: *Een feit blijft het, dat de Hermannsburger zendelingen zich nooit over de Boeren hebben te beklagen gehad. Zou dit toeval zijn? En wanneer de Boeren tegenwoordig [?] de zwarten met ijzeren vuist [?] onderworpen houden, zoo moet men om der wille van de billijkheid toch ook in het oog houden, hoe deze meer dan eenmaal door de Engelschen tegen hen opgehitst werden.*”

De Roomsche pastoor O. HARRE te Stellendam in Kaapland, schrijft over de Boeren het volgende: „Ik zoowel als mijn dienstknecht zijn steeds met de grootst mogelijke vriendelijkheid door de Boeren behandeld geworden. Wanneer ik eene kamer noodig had, om met mijne gemeenteleden de mis te vieren, dan is deze mij altijd met de meeste bereidwilligheid afgestaan.

In elk Boerenhuis wordt elken avond een hoofdstuk uit de Heilige Schrift gelezen, en ook gezongen en gebeden, en dit niet alleen des Zondags, maar elken avond. Men ging daarmede door of er gasten aanwezig waren of niet. Alleen wanneer de gastheer niet wist, van welke godsdienstige gezindheid de vreemdeling was, vraagde hij dezen vooraf, of hij liever naar zijne slaapkamer wilde geleid worden. Zeer dikwijls werd ik verzocht, uit den Bijbel voor te lezen, en het gebed uit te spreken, hetwelk ik natuurlijk steeds gaarne gedaan heb. Des Zondags rijdt elke familie naar de kerk; en waar de afstanden te groot zijn, komen de bureu uit den omtrek van een of twee uren op een bepaalde hofstede samen, om daar gemeenschappelijk een godsdienstoefening te houden. Maar elk huisgezin rijdt minstens tweemaal in het jaar naar de kerk, al is men zeer ver daarvan verwijderd. Zulk een tocht duurt dikwijls onderscheidene dagen, zoodat de kerkgangers een week of langer in den wagen en in de tent doorbrengen. Met zulke kerkbezoeken is steeds de viering van het Avondmaal verbonden. *De Boeren zijn Protestanten en ik ben een Roomsche priester, maar ik spreek juist zooals ik de Boeren gevonden heb!* Ik wensch daarbij nog, dat ik alle booze lasteraars en verachters der Boeren een klein deeltje van hunlieder zoo uitstekende karaktereigenschappen kon mededeelen; dat kan genen wellicht recht nuttig zijn.“

De Redactie van de „Heraut” (1 Juli 1900) uit welk blad wij bovenstaand citaat letterlijk overnamen voegt er aan toe: „*Deze getuigenissen zijn met vele anderen te vermeerderen.*”

Door de Redacteur van het Zend.tijdschr., 1899, 1, werd reeds gewezen op het feit, dat Generaal *Joubert* zich herhaaldelijk over de groote beteekenis der zending heeft uitgelaten, zóó bij de inwijding van de prachtige kerk der Hermannsburgerzending te Bethanie; zoo bij den

terugkeer van zijne expeditie tegen den wreeden *M'pefo*; zoo in een toespraak als voorzitter eener vergadering van de afdeeling Pretoria van het Britsch- en Buitenlandsch Bijbelgenootschap, waar, door de meeste predikanten van Pretoria, ook door schrijver dezes, een enkel woord werd gesproken.

En wat *Oom Paul* betreft, wie herinnert zich niet het verhaal van diens bezoek, in 1884, aan het zendingshuis der Berlijnsche zendingsvereniging, waar hij zich, naar het getuigenis van Direktor Wangemann zoo volkomen thuis gevoelde. 1) Indien de president geen sympathie had gekoesterd, voor het werk der Berlijnsche zendingen in Transvaal, zou hij hun zendingshuis eenvoudig onbezocht hebben gelaten. Hij is gelukkig te weinig in aanraking geweest met de „westersche” beschaving, om belangstelling te huichelen voor personen en zaken, waarvoor hij niets voelt!

In een antwoord, door hem in 1882 op eene requisitie bij de Presidentsverkiezing gegeven, schreef President *Kruger* o. a. over de naturellen:

„In de toekomst ligt mijne hoop, dat het eenmaal door Gods zegen zoover zal komen, *dat orde, werkzaamheid en godsvrucht ook den Kaffer tot een gelukkig en tevreden onderdaan der Zuid-Afrikaansche Republiek zullen maken.*” 2)

En als ge bovendien nog hadt kunnen beluisteren, hoe op *Kruger's* verjaardag, in den vroegen morgen, de leerlingen der zendingsscholen te Pretoria hem liederen kwamen toezingen, en wat door den grijzen Staatspresident daarop geantwoord werd; — als ge, met mij, het zeldzaam voorrecht hadt genoten, den President, des gevraagd, *zijne meening over de zending te hooren uiteenzetten*, gij zoudt met diepen eerbied vervuld worden, niet slechts voor zijne spreekwoordelijke Bijbelyastheid, maar bovenal voor dien helderen blik, voor dat warme, vrome hart, vol liefde voor de uitbreiding van het Koninkrijk Gods!

De Boeren en de Zending vormen dus geen schrille tegenstelling, maar staan tot elkander in steeds beter wordende verhouding. Ware nu de zendingarbeid grootendeels in Engelsche handen, wij zouden, *als reactie op de wandaden van dit diep gezonken „christenvolk”*, de zending in Zuid-Afrika wederom een eeuw achteruit zien gaan. Doch, *hoewel de moreele schade door Engeland aan de zending in Zuid-Afrika berokkend niet in woorden, noch in cijfers, is weer te geven*, kunnen wij niet anders dan Gods ontferming danken voor het feit, dat er tal van vreemde genootschappen op den zendingssakker werken, die het volle vertrouwen en de warmste sympathie der Boeren bezitten. En wat ons vooral met goede hope vervult is dit: *de eigen zonen en dochteren der Afrikaners ontwikkelen in het zendingswerk zulk een zeldzame energie, dat zij de beste der vreemde zendingsgenootschappen spoedig*

1) Zie het art.: »Oom Paul te Berlijn» in de 's Gravenh. Kerkbode van 20 Januari 1900.

2) J. F. van Oordt, a. w., blad. 385.

zullen overvleugeld hebben. Wij schrijven dit toe, aan het o. i. zeer toe te juichen, verlaten van het genootschappelijk stelsel, zoodat wij hier te doen hebben, met den zendingsarbeid der Ned. Geref. Kerk in de Kaapkolonie en dien harer dochters in Natal en de beide Boerenrepublieken.

Een zeer vluchtige schets van dien arbeid, hebben wij, als het beste, voor het leste bewaard. (1) En dan wensch ik met nadruk te herhalen, dat deze zending zuiver kerkelijk is; of gelijk het vroeger genoemd manifest het uitdrukt: „*Our mission work is carried on by the church, for the church, through the church.*”

Van de „Wetten en Bepalingen voor het Bestuur der Nederduitsche Gereformeerde Kerk in Zuid-Afrika”, (Kaapstad, 1894) handelt de geheele zesde afdeeling (bldz. 84—94) over de zending, en bij het lezen van de Handelingen der (laatste) Negentiende Vergadering van de Synode der Nederd. Geref. Kerk van Zuid-Afrika, gehouden in de Kaapstad, op Donderdag den 14^{den} October 1877 en volgende dagen, gevoelt ge met brandende schaamte, hoe de Zuid-Afrikaansche Dochter der Hollandsche Moederkerk in gehoorzaamheid aan het Woord Gods óók t. o. v. het Zendingsbevel een diep beschamend voorbeeld geeft.

De Ned. Geref. Kerk in Zuid-Afrika, verdeelt haar Zendingswerk in twee deelen: eene *Buitenlandsche* en eene *Binnenlandsche Zending*.

„De Binnenlandsche Zending zal in zich sluiten den arbeid onder de verachterde en van kerkelijke voorrechten verstoken geloofsge-nooten, alsmede onder degenen, die binnen de perken der Kerk met het Christendom onbekend zijn”, zegt art. 198 der kerkwet. Bedoeld zijn, de in alle steden en dorpen temidden der blanken wonende kleurlingen, en wel dezulken, die Hollandsch spreken, wat zij nagenoeg allen doen. (2)

De Buitenlandsche Zending strekt zich uit tot heidensche volksstammen buiten de kerk, of waar zij ook in heidensche maatschappijen leven (art. 199.)

Voor deze twee takken van Zendingsarbeid nu worden door de Synode benoemd, eene Buitenlandsche en eene Binnenlandsche Zendings-Commissie. Het verband tusschen de gemeenten en deze Zendingsdeputaten bestaat in Rings-Zendings-Commissiën, waarbij men moet opmerken, dat het woord *Ring* in de Zuid-Afrikaansche kerkwetten overal ongeveer gelijkkluidend is met ons woord *Classis*.

Het „buitenlandsche” arbeidsveld ligt in Transvaal, in Mashonaland, Bechuana-land, en het Meerendistrict in Centraal-Afrika; heeft ongeveer 35 Zendingen en Zending-helpers, en een aantal inlandsche Evangelisten, en breidt zich gaandeweg uit.

De „binnenlandsche” Zending sluit alles in zich, wat wordt gedaan

1) De mededeelingen door mij vroeger over dit onderwerp gedaan, heb ik aangevuld uit het reeds geciteerde manifest van de leden van het Moderamen der Ned. Geref. Kerk van de Synodale Zendings-commissie en van de H.H. Professoren van het Theol. Semarie te Stellenbosch: *The Truth* etc.

2) „The Home Mission includes all that is done by us amongst the Dutch speaking coloured natives in the Colony.” (*The Truth*, etc., pag. 25.)

onder de Hollandsch-sprekende kleurlingen in de Kaapkolonie. *Vijf-en-dertig* van deze gemeenten, maken tezamen uit eene *zendingskerk*, die een aantal parochiën omvat; een eigen Synode en eigen kerkeraden bezit, die hunne eigene zaken besturen, maar onderworpen zijn aan de controle van de Binnenlandsche Zending-Commissie der Ned. Geref. Kerk. Een en ander is geregeld volgens de Kaapsche kerkwetten. Verscheidene Zendingsgemeenten zijn evenwel nog niet georganiseerd; en derhalve tot zolang ook nog niet gerechtigd als erkende gemeenten deel te nemen aan de Algemeene Vergadering der *zendingskerk*, die jaarlijks in omvang en beteekenis toeneemt. Dit blijkt ook uit Warneck's meermalen aangehaald werk, die het aantal der tot de Ned. Geref. Kerk in de Kaapkolonie behorende kleurlingen schat op ver over de 25.000.

Maar de Moederkerk doet dan ook ontzaglijk veel om dezen dubbel-zendingarbeid mogelijk te maken. De Ned. Geref. kerk in de Kaapkolonie, die 98.144 Avondmaalgangers en 223.000 zielen telt, (bedoeld zijn hier alleen *de blanken*) contribueerde in 1899 voor de Zending 10.150, pd. st. (f 121.800), d. i. meer dan twee shillings (f 1.20) per avondmaalganger en ongeveer 11 stuivers per hoofd.

Het aantal zendingelingen door de kerk in Zuid-Afrika onderhouden, is ongeveer 60, plus een gelijk getal Evangelisten en leekenhulpers. Men houde hierbij in het oog, dat dit alleen in de Kaapkolonie wordt gedaan, en niet insluit het werk der Transvaalsche, Vrijstaatsche en Natalsche kerken.

Evenmin zijn in deze som begrepen de contributies voor *locaal zendingswerk*, d. w. z. *in en door de afzonderlijke gemeenten*, (meestal onder leiding hunner Leeraren!) die geen steun ontvangen uit de Generale Kas. (Sit venia verbo) Terwijl zij dus bijdragen tot de meer uitgebreide Zendingswerkzaamheden der kerk, besturen zij hunnen eigenlijken gemeentelijken Zendingarbeid en vinden de daarvoor noodige gelden uit hunne eigene, gemeentelijke collecten. Er zijn voorbeelden van, dat er langs dezen weg door sommige gemeenten meer dan 100 pd. St. (f 1200) bijeengebracht wordt.

En voegt men hier nu nog bij, wat door leden der Ned. Geref. kerk wordt bijgedragen tot het instandhouden van den arbeid op vreemde, d. w. z. Europeesche of Amerikaansche Zendingstatiën, dan zou men tot nog veel hooger cijfer geraken!

Ten bewijze van den omvangrijken Zendingarbeid diene, dat men zich met deze officiële colleges niet tevreden gesteld, maar allerlei Zendingvereeningen in en ten bate der kerk gevormd heeft. Zoo werd in 1889 opgericht een *Vrouwen-zendingbond*, met de bedoeling om zeer bepaald een leekenpersoneel van onderwijzers en inlandsche evangelisten te ondersteunen. De Theologische Studenten-Zendingvereening doet op dezelfde wijze weer veel voor de Opleidingsschool voor Evangelisten in *Natal*. De Jongelings-Vereeningen in de Kaapkolonie, waarvan er ongeveer een 70-tal officieel met de kerk verbonden zijn, ondersteunen weer gemeenschappelijk een buiten-

landsch zendeling. Voorts draagt ook een *Kinder-zendingsbond* niet weinig bij, terwijl de vereenigingen voor *Christian Endeavour* zoowel als de *Christian Students Union* — die alle studenten, ook niet-theologen omvat! — uit de reien van leeken en studeerenden zeer velen onweersstaanbaar henentrekken naar het ontzaglijk zendingsveld van het Donkere Werelddeel, zoodat Zuid-Afrika door den Heere schijnt voorbestemd te zijn om ook Centraal- en Noord-Afrika voor Jezus te winnen! — Van de Theologische Studenten te Stellenbosch is in de laatste jaren meer dan een, na afgelegd „proponents”-examen, zich verder voor de Zending gaan bekwamen, terwijl de kerkwet verstandig genoeg is, te bepalen (art. 212): „Die zich aan het zendingswerk wijden, nadat zij den status van Candidaat tot den Heiligen Dienst hebben verkregen, zullen *gelijke rechten en voorrechten hebben met Predikanten.*” —

En wat nu speciaal ter navolging kan strekken voor onzen *Zendingsbond van Predikanten* is het feit, dat er in de Ned. Geref. Kerk van Zuid-Afrika bestaat eene *Predikanten-zendingsvereeniging*, waarvan Leeraren lid zijn, die zich verbonden hebben, jaarlijks *uit eigen zak*, iets bij te dragen voor de zaak des Heeren onder de Heidenen, en dat deze Vereeniging de *Nyasa-Zending* heeft gesticht. Eén onzer Afrikaansche collega's heeft van dien arbeid een zeer talentvolle schilderij opgehangen, in zijn boek: *Nyasaland en mijne ondervindingen aldaar.* (Amst. Kaapst., *Dusseau*).

Zij ten slotte nog aangestipt, dat er te *Wellington* in de Kaapkolonie een Opleidingshuis bestaat voor Zendingen der Ned. Geref. Kerk, hetwelk bij onze vaderlandsche opleidingsscholen niet behoeft achter te staan, waar menig zendeling iets heeft medegekregen van dien heiligen geestdrift, dien wij allen in den ook ten onzent zoo bekenden en geliefden *Br. Andrew Murray* hebben bewonderd.

Het laat zich verwachten, dat het voorbeeld der Moederkerk in de Kaapkolonie bezielend moest inwerken op de dochterkerken in *Natal*, *Oranje-Vrijstaat* en *Transvaal*. Neemt men in aanmerking, dat de Kaapkolonie een paar honderd jaren langer bestaat dan de Boerenrepublieken; en dat deze de zoo duurgekochte vrijheid voortdurend met de wapens in de vuist moesten verdedigen; dan verbaast men er zich over, dat, temidden van oorlogen en geruchten van oorlog, de leden der Ned. Geref. kerken toch nog aan Zendingsarbeid konden denken. De kerken in *Natal* en in de Boerenrepublieken zijn sedert 1862 geheel zelfstandig. Het ligt voor de hand, dat de geheele inrichting geschoeid is op Kaapsche leest, doch gewijzigd naar de locale omstandigheden en dat derhalve ook hier *de Zendingsarbeid van de Kerken uitgaat.*

In *Natal*, waar naar den aard der zaak, de *Ned. Geref. Kerk* niet groot is, (zij telt er 5 gemeenten, met ongeveer 5000 zielen) is er een *plaatselijke zending*, overal waar gemeenten of consulentschappen zijn; heeft de kerk eene zelfstandige zending onder de inboorlingen van het district *Umvoti*, terwijl men ook met de zendingen der

Vrije Schotsche Kerk hand aan hand werkt — en een opleidingschool voor inl. Ev. bezit.

In den *Oranje-Vrijstaat*, waar de Ned. Geref. Kerk 36 gemeenten telt, met ongeveer 34.000 leden en 80.000 zielen, (*blanken*) wordt weer overal plaatselijke Zendingsarbeid verricht door of onder leiding van den predikant of consulent, met inlandsche helpers. Bovendien zijn er drie geheel zelfstandige zendingsgemeenten, Witziesshoek, Ventersburg en Bloemfontein, die tezamen ongeveer 1000 leden en 6000 zielen tellen. En eindelijk ondersteunt de Kerk twee zendingen in Centraal-Afrika.

De Vereenigde Gereformeerde Kerk in de Zuid-Afrikaansche Republiek 1) (welker officiële naam luidt: „Nederduitsche Hervormde of Gereformeerde Kerk in de Zuid-Afrikaansche Republiek” en die ontstond uit eene vereeniging van al de vroegere Nederduitsch Gereformeerde en Hervormde Gemeenten,) telt ongeveer 40 gemeenten (van *blanken*) met tezamen 31.000 gemeenteleden en circa 70.000 zielen. Ook deze kerk heeft eene Algemeene Synodale Zendingscommissie, met plaatselijke vertakkingen. De *Kerkwet* schrijft t. o. v. de zending het volgende voor:

„De Kerk acht het als haren heiligen plicht om te arbeiden aan de uitbreiding van het Koninkrijk Gods door de zending onder de heidenen. Deze Zendingsarbeid geschiedt in gehoorzaamheid aan het bevel van den Heere Jezus Christus (Matth. 28 : 19) en is tegelijk zoowel plicht als voorrecht van allen, die den zegen des Evangelies genieten.” — „Er zal eene *Zendingscommissie* zijn, wier doel het is, om de belangstelling in den Zendingsarbeid op te wekken en de medewerking en geldelijke bijdragen van de Kerk te vragen.” — „Het is zeer wenschelijk, dat de Zendings-Comité's gevormd worden in verband met de Kerk.” — „Het wordt aan alle kerkeraden dringend aanbevolen, om het zoover te brengen, dat jaarlijksche bijdragen hun worden toegezonden.” — In verband nu met genoemde Vereenigde Gereformeerde Kerk arbeiden er vijf Zendingen, en zijn er vijf Zendingsposten gevestigd: 1 te Pretoria; 1 te Middelburg, waar de zending met 3 Evangelisten werkt; 1 te Potchefstroom; 1 te Wakkerstroom met 8 Evangelisten en 1 te Vrijheid met 3 Evangelisten.

Wat laatstgenoemde gemeente betreft, wordt het jaarlijksch bedrag, noodig voor het onderhoud van den zending en diens helpers, zijnde 178 pd. st. (f1236.—) geheel door haar bijeengebracht. Er waren hier drie Boeren die zelfs den grond en eene woning gaven voor een Evangelist, die tot eene andere Zendingsvereeniging behoorde, en bovendien waren er verschillende landhoeven, waarvan de eigenaars of bewoners onderwijs gaven aan de inlanders.

De arbeid in het ressort *Waterstroom* kan van grooten zegen gewagen. Gedurende zeven jaren werden er 800 Zoeloe's gedoopt.

1) Tot deze Kerk behooren de ook in ons land zoo bekende en geëerde Di. Bosman en Van Broekhuizen te Pretoria, Meijring te Johannesburg, enz.

Velen dezer Zoeloe's waren met het Christendom bekend geworden door Evangelisten die door de Boeren van het Zendings-Comité van Utrecht (Transvaal) of van elders (in Transvaal) geheel onderhouden werden.

Ds. A. Murray, (aan wiens mededeelingen in „The Christian“, overgenomen in de 's Gravenhaagsche Kerkbode van 24 November 1900 wij deze dingen ontleenen) heeft zelf een zoon, die als zendeling in Transvaal arbeidt onder de inboorlingen. Gedurende 4 of 5 jaren voor diens aanstelling als zendeling, ontvingen bedoelde inboorlingen godsdienst- en ander onderwijs van Evangelisten, voor wier onderhoud de Boeren zorg droegen.

Uit bovenaangehaald manifest voeg ik hierbij nog het volgende: Zekere districten in Transvaal worden gekenmerkt door een toenemenden ijver voor de verbreiding van het Evangelie. *Wakkerstroom* en *Utrecht* zijn bepaalde middelpunten van Zendingsarbeid, terwijl de Boeren hartelijk met hunne leeraren medewerken om dat werk te doen slagen.

De buitenlandsche Zending der Ned. Geref. Kerk in de Kaapkolonie bezit in Transvaal verscheidene stations en buitenposten; hunne Zendingen worden door de naburige Boeren geëerd en geacht; het werk der Moeder- wordt als dat der Dochterkerk geliefd en gesteund. Een treffend voorbeeld hiervan werd gegeven door de Vereenigde Kerk, die een harer uitnemendste jonge Leeraren, Ds. P. Stofberg, afstond om als opvolger van den zoo diep betreurden *Willy Neethling* te *Mochudi* (Bechuanaland) dienst te doen. Toen de Leeraar dit offer bracht, bood zijne oude gemeente (uit enkel Boeren bestaande) aan, om *zijn salaris als zendeling* te betalen. 1)

Op een paar Zendingsposten der Ned. Geref. kerk zij het ons nog vergund de aandacht te vestigen. De eerste is die te *Sauls Poort*, op den Magaliesberg, ongeveer 40 Engelsche mijlen van het dorp Rustenberg in eene noordwestelijke richting. Hier arbeidt sedert 1862 met grooten zegen een Zwitser van afkomst, Ds. H. GONIN. Ofschoon hij zijne hoogbegaafde echtgenootte verloor, blijft deze veteraan trouw op zijn post, en is een sieraad voor de Zending der Ned. Geref. kerk, die daar voor duizenden ten zegen is. 2)

De tweede is die in de *Zoutpansbergen*, in het uiterste noorden van het gebied der Zuid-Afrikaansche Republiek. In 1862 werd hier

1) Deze Broeder Stofberg is door een Engelsch officier van zijne Zendingstatie met drie zendingzusters weggevoerd, omdat hij Linchwe, den kasservorst, ontraden had de Engelschen te helpen. Nadat Mochudi van zijn geestelijke leiding op deze wijze was beroofd, werden de kassers van Linchwe op gewelddadige wijze geprest den Engelschen allerlei diensten te verleenen. Ds. Stofberg wordt in Holland verwacht en zal ons zeker vele bijzonderheden mededeelen van der Engelschen meedogenloos optreden.

2) Ds. H. Gonin is hertrouwd met eene dochter van Ds. Neethling, te Stellenbosch, den grijzen Zendingspatriarch van de Kaapkolonie.

door een zendeling der Ned. Geref. Kerk, den heer *Mackidd*, het station *Goedgedacht* aangelegd. Eerst verloor deze broeder zijne echtgenoot, daarna stierf hij zelf in 1865, en werd opgevolgd door den Heer *Stefanus Hofmeijr*; die zoowel onder de blanken als onder de kleurlingen eenen onberekenbaren zegen heeft verspreid. Men kan dezen merkwaardigen man met het volste recht noemen den *Apostel der Zoutpansbergen*. Want niet alleen dat hij onder de verspreidde leden der Ned. Geref. kerk het Evangelie verkondigde; niet alleen dat men hem een zetel aanbood in de Synode der Vereenigde Kerk; maar hij heeft met zooveel zegen onder de Kaffers gearbeid, dat een deel ervan werd geplaatst onder leiding van zijn schoonzoon *Ds. Daneel*; die 14 *staties en bijstaties* met evenzoo vele Evangelisten onder zijne leiding heeft; terwijl het andere deel, waartoe ook wel 25.000 behooren evenals het eerste, bewerkt wordt door Br. *Stefanus Hofmeijr* en *Ds. S. P. Helm*, die een groot aantal evangelisten tot hun dienst hebben. Wie een zeer interessant en hoogst leerzaam boek wil lezen, koope het geschrift van Br. *Stefanus Hofmeijr*, getiteld: *Twintig jaren in Zoutpansberg*. 1)

Wij eindigen ons overzicht. Wie, na lezing van het door ons in zeer vluchtige schets bijeengebrachte, nog volhoudt dat de Boeren vijanden zijn der Zending, moge het verantwoorden voor dien God, Die lust heeft tot waarheid in het binnenste en Die ook tegen de lasteraars zoo heiliglijk toort.

Wat mij betreft, mijn hart wordt nog steeds ontroerd, bij de gedachte aan wat ik persoonlijk van den zoo uitnemenden arbeid der Ned. Geref. Kerken in Zuid-Afrika mocht aanschouwen. Ik heb deelgenomen aan Zendingsbidstonden te Stellenbosch en Wellington; ik heb het voorrecht gehad tweemaal op een Zendingsfeest in Zuid-Afrika te spreken, eenmaal bij Stellenbosch en eenmaal te Worcester; en ik heb door geheel Zuid-Afrika waargenomen een steeds toenemend besef van roeping voor en een heilig verlangen naar de uitbreiding van Gods Koninkrijk. 2)

Afrika voor de Afrikaners! Die leuze geldt ook op geestelijk gebied, daar de Heere den arbeid in Gods Koninkrijk, onder kleurlingen en blanken, in de allereerste plaats verwacht van — en heeft toevertrouwd aan de *Hollandsch-sprekende afstammelingen van Geuzen en Refugié's*.

Die arbeid is hun plicht. Die arbeid is ook hun recht. Van dien arbeid behooren zij de leiding te hebben. *Niemand heeft het recht iets*

1) Kaapstad, J. H. Rose & Co. 1890.

2) Welk een droevige uitzondering hierop maakt de zich noemende, slechts 4 leeraren tellende, *Ned. Herv. Kerk in de Z. A. R.* is door mij aangetoond in mijne brochure: *Van Zoeterwoude naar Pretoria*. Haat tegen de Zending was daar slechts een der gevolgen van het verlaten van God en Zijn Woord,

op dat gebied te doen, zonder het hun te vragen, met hen te overleggen, en zich bij hen aan te sluiten.

Wanneer de Afrikaners aan de spits staan, moet dit het Koninkrijk Gods ten goede komen. Zij zijn gewend aan het klimaat. Zij kennen de volksstammen. Zij hebben vaak spelenderwijs, als kinderen, een of meer Kaffertalen geleerd. Zij hebben groote natuurlijke gaven — en groote geestelijke voorrechten. Hunne nuchtere, flegmatieke natuúr bewaart hen voor overschatting, en wijst hun de juiste methode aan, gelijk dat zonneklaar blijkt uit alle Zendingstaties waar Afrikaners aan het werk zijn; gij gevoelt onmiddellijk: ja, dat is het, wat Afrika noodig heeft; dat is de juiste opvatting der dingen, die slagen moet. — en slaagt! En, wat toch ook van niet weinig beteekenis is, de leiding van den Zendingarbeid, het toezicht op de Zendingen is niet een wassen neus, daar het op duizenden mijlen afstands van het Zendingsterrein moet geschieden, door menschen, die, als regel, nooit een voet in Afrika hebben gezet, maar *berust in handen van mannen vol des geloofs en des heiligen Geestes; berust bij eene KERK, die hare vertakkingen over geheel Zuid-Afrika heeft.* En terwijl de kosten van vreemde missies meestal fabelachtig hoog zijn, kunnen de Ned. Geref. Kerken met hetzelfde geld minstens driemaal zooveel uitrichten; en bijv. alleen reeds voor het reisgeld, dat vreemde Genootschappen noodig hebben om de Zendingen met hunne gezinnen op de plaats hunner bestemming te krijgen, of zieke en zwakke zendelingen en de leden hunner familie te laten repatrieeren — kunnen de Afrikaners verschillende zendelingen onderhouden — daar alles uitstekend en uiterst zuinig wordt beheerd.

Daarbij komt nog, dat, terwijl het *Engelsch* als *Zendingstaal*, ook volgens *Warneck*, totaal onbruikbaar is, der *Boeren taal* over geheel Zuid-Afrika wordt verstaan.

Een ider nasie het syn Taal,
 Ons praat, van Kaap tot in Transvaal,
 Wat almal maklik kan verstaan,
 Wat gaat die ander tale ons aan?
 Ons praat, so's Pa en Ou-Papa
 Die Landstaal van Suid-Afrika.

De kleurlingen drukken zich bijna zonder uitzondering in Kaapsch-Hollandsch uit. Vele Duitsche, Engelsche en andere vreemde zendelingen leeren dit idioom aan, en preeken in die taal, en laten er hunne liturgieboeken in drukken. Ja, gelijk een zendeling uit Duitsch Zuidwest-Afrika mij persoonlijk verzekerde, wordt aldaar door nieuwe zendelingen, die langen tijd noodig hebben, om de taal der Hottentotten te leeren, gedurende al dien tijd en ook later dikwijls in het Hollandsch gesproken.

O, het is in het belang der zending, dat onze Zuid-Afrikaansche stamverwanten zegepralen; het is in het belang der zending, dat

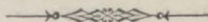
niet de booze geest van Zuid-Afrika: Cecil Rhodes, triumfeert, maar Prins Willem de Eerste redivivus, Paul Kruger!

Ach, mijn hart bloedt onder al de gruwelen; onder al de ellende van dezen oorlog, en ik kan niet anders dan sidderen, voor den droevigen nasleep ervan, óók voor de zending. 1) Mijne ziel is diep ontroerd, als ik denk aan de schuld van het protestantsche Engeland — en ik bid God, dat Hij dit volk tot bekeering moge brengen.

Toch zal ook uit dit kwade, op 's Heeren tijd, het goede voortkomen.

De groote ontdekkingsreiziger, *Bartholomeus Dias*, die in 1486 het eerst in Zuid-Afrika voet aan wal zette, richtte daar een kruis op, ten teeken dat hij het land in bezit nam voor zijnen Koning. Dat was eene profetische daad. Ook Zuid-Afrika behoort aan — en is in bezit genomen door den gekruisigden Christus. Het land, dat in duisternis zat, het donkere werelddeel bij uitnemendheid; het stiefkind onder de werelddeelen, *zal een groot licht zien!*

HEINOO, 28 Januari 1901.

1) Bij wat wij boven omtrent Br. Stofberg verhaalden, kan men voegen wat zending Van Aken en zijn helper Josias Maluleke, uit Natal, van de Engelschen hebben geleden. En wat het Orgaan der Salatiga-Zending onder den titel: *De Zuid-Afrikaansche oorlog en de Duitsche Zendingsverenigingen* mededeelt, is hartverscheurend. Terwijl wij dit laatste stuk corrigeeren, komt ons de »Nederlander» van 9 Oct. 1901 in handen. Onder het opschrift: *De Boeren en de Zending* deelt het tal van bijzonderheden mede, over de verwoesting van *Botschabelo*, de kroon en den roem der Duitsche Zendingen. Wij kunnen ons moeilijk weerhouden, om deze diep-treurende bewijzen van Engelsche *zendingsliefde* (!!!) hier als Bijlage af te drukken. Doch deze dingen vereischen eene afzonderlijke behandeling. Wij verblijden ons daarom zeer, dat Ds. B. TEN KATE, van Rotterdam, op de a.s. Zendingsconferentie zal spreken over den *Zuid-Afrikaanschen oorlog en de Zending*. De slotsom van ons gemeenschappelijk onderzoek zal moeten luiden: *Niet de Boeren zijn vijanden der Zending — maar de Engelschen.*